

Øen Thorseng 1823

Beskrivelse

over

Øen Thorseng

af

Fred. Christ. Lund,

Sognepræst for Landet Menighed

.....

Med et steentrykker Kort over Thorseng og den omegn.

(mangler i bog)

.....

Odense 1823

Trykt paa Gorfatterens Forlag hos S. Hempel,

Eier af Fyens Stifts Adressekontoir og Bugtrykkerie.

.....

øen Thorseng 1823

Manglende kort hentet på Rex.kb link [klik her](#)

Deres Excellence
General - Lieutenant
Frederik Juel
Stamherre til Thorseng

Øen Thorseng 1823

Storkors af Dannebrog
hvis
udmærkede Fortjemester
som
Olysnings, Vindskibeligheds, Ordens Ven
og nidkjære Befordrer,
Efterslægte
vil erkjende og påskjønne,
tilegnes disse
Blade
som
et Høuagtelses og Taknemmeligheds Beviis
af
Forfatteren

Forerindring

Anledningen til nærværende lille Skrift skyldes Hs. Højærværdighed, Hr. Doctor og Amtsprovst, Ridder Vedel i Skaarup. Det var, om jeg mindes ret, i Aaret 1814 at denne for det Gode i sin Kreds saa virksomme Embedsmand i Sunds Herreds Konvent foreslog de der forsamlede Præster, til afvexlende Forelæsning i Konventet, at forfatte topografiske Beskrivelser over deres respective Kirkesogne; et Forslag, hvis Udførelse kunde være baade nyttig og behagelig og især have Interesse for dem, der ved Naboeskab stode i saa nær forbindelse med hinanden. Imidlertid indsaaes det snart af Thorsengs Sognepræster, at trende særskilte Beskrivelser over Øens trende Kirkesogne vilde medføre trættende Gjentagelser, og især i historisk og oekonomisk, ligesom og i andre, Henseender blive hinanden saa lige, at de neppe alle tre under Læsningen vilde høres med samme Fornøjelse. Dette bevægede mig til, med mine ærede Medbrødres Samtykke at forsøge mine Kræfter paa Beskrivelsen af den hele Øe.

Fra Aaret 1815 til 1819 bearbejdede jeg da det ene Kapitel efter det andet til Forelæsning i Sunds Herreds Konvent, og denne Skriftets første Bestemmelse vil endnu paa adskillige Steder i samme kunne spores. Det udgives nu ved Hs. Excellence Hr. Gen. Lieutenant Juels velvillige Medvirkning, paa saa ubetydelige Tillæg og Rettelser nær, i den Stand, hvori det 1819 fuldførtes, hvilken Omstændighed jeg beder Læseren især

Øen Thorseng 1823

under Læsningen af 5te og 6te Kapitel at have for Øie, da jeg i de der anstillede Beregninger og de af samme uddragne Resultater naturligviis har havt Hensyn til de 1819 foregaaende Aars Gjennemsnitspriser, der paa Landoekonomiske Producter ere saa høist forskjellige fra de nærværende.

Dett er Alt, hvad jeg ved nærværende Beskrivelses Udgivelse har at forerindre. Dog føler jeg det endnu min Pligt, her offentlig at takke de ikke Faa, som redbon have bidraget til Forsøgets større Fuldstændighed, ved mundtlig eller skriftlige Oplysninger, saavelsom ved Laan af Bøger og ;Manuskripter. Blandt disse tillades det mig især at nævne Thorsengs nærværende høiædle Besidder, uden hvis mundtlige Rettelser og velvillige Meddelelser af skriftlige hos ham bevarede Documenter jeg ikke vilde have været istand til at levere nogen fuldstændig Historie af denne interessante Øe.

Landet Præstegaard den 28 October 1822.

Fred. Christ. Lund.

Indledning

Skjøndt Øen Thorseng vis nok kun kan regnes iblandt Østersøens mindre Øer, saa er den dog ingenlunde uden Interesse hverken for den, som veed, at sætte Priis paa de, formedelst en yndig Beliggenhed og heldig sammentræffende locale Omstændigheder frembragte, Naturskønheder, ei heller for den, som blot bedømmer en Egns eller en Provindses Værd efter den oekonomiske Fordeel, den afgiver for Staten. Meget mere fortjemer denne Øe i flere forskjellige Henseender at kjendes, og dens Beskrivelse, naar den ellers er affattet med tilbørlig Sagkundskab of Smag, vil uden Yvivl være kjærkommen for enhver, der ikke er ligegyldig ved havd, der baade pryder og gavner hans Fædreland. Især vil den med Fornøielse modtages af den fædrelandske Statistiks, Oekonomies og Almueoplysnings Venner; ogsaa Yndere af Historiske og Oldsager ville i den, som jeg haaber, ikke aldeles savne Udbytte.

Der blev min heldige Lod i en Tid af 16 Aar at opholde mig paa denne skønne og behagelige Øe. Jeg har i den Tid ikke savnet Leilighed til at gjøre iagttagelser og indhente Efterretninger, som i forskellige Henseender ere kjendsværdige. At meddele disse forsaavidt de kunne have Almeeninteresse, og forbinde dem med de allerede bekjendtgjorte og i flere Skrifter adspredte Efterretninger om Thorseng til et sammenhængende Heelt, er Hensigten af nærværende topografiske Forsøg. Om jeg har vidst at benytte den mig givne Leilighed til at iagttage alt hvad der paa mit nærværende Opholdssted fortjener at iagttages, om jeg har været omhyggelig og forsigtig nok i at indhente paalidelige Efterretninger, og om jeg har havt Held til Skriftlig at meddeele dem baade paa en tydelig og ikke ubehagelig Maade, derom modtager jeg gjerne Sagkyndiges Dom. Vel fattes det os ikke ganske paa trykte historiske og statistiske Efterretninger om Thorseng, med deels ere disse adspredte paa forskellige Steder, deels ere de, som Pontoppidans i hans Atlas og Begtrups i hans Beskrivelse over Agerdyrkningens Tilstand i Danmark, korte og ufuldstændige; deels angaae de, som Hertugen af Holsteen Bechs og v. Esfens Beskrivelser, mere nærværende Stamherres Jordbrug og priselige Indretninger i Særdeleshed end Thorsengs Forfatning i Almindelighed. Et Forsøg til en

Øen Thorseng 1823

udførlig Topografie af Thorseng, der omfatter alt hvad der i enhver Henseende kan ansees mærkeligt og paa denne Øe, synes mig derfor ikke overflødig.

Hvad Navnet paa den Øe, hvis Beskrivelse jeg har foretaget mig at levere, angaaer, da kunde det vel synes ligegyldigt, hvorledes samme bogstaveres og udtales, eller hvoraf det har sin Oprindelse; dog, da jeg erindrer engang i et eller andet periodisk Skrift at have stødt paa en Anmærkning, hvori Forfatteren holder sig op over den nyere Maade at skrive denne Øes Navn paa, gjør jeg endog lystig derover og yttre sin uforgribelige Formening, at Taasinge er den eeneste rigtige Skrivemaade, saa tillades det mig her at anføre, at efter min Erfaring er den ældre Skrivemaade ligesaa ustadig som den nyere. Jeg finder nemlig ikke allene i ældre trykte Bøger baade Taasing og Taasinge, men ogsaa i skriftlige Documenter fra det 15de, 16de og 17de Aarhundrede snart Tosing, snart Tossing, snart Thossing, ligesom ogsaa i latinske Documenter fra det 14de Aarhundrede: Thorlandia, hvilket alt tilkjendegiver, at der vel neppe lader sig afgjøre noget vist i denne Sag.

I Fortegnelsen paa de geistlige Provindser i Danmark, som findes i Knitlinga - Saga, anføres Øen Thioslund, som henhørende til Fyen. Er denne Øe, som jeg formoder, det nuværende Thorseng, saa have vi her, saavidt mig er bekjendt, den allerældste Benævnelse af Øen, som vi nogensteds finde, eftersom Knitlinga-Saga er forfattet i det 12te Aarhundrede.

Aasagen til, at den nyere Skrivemaade, Thorseng, paa den senere Tid er bleven saa almindelig antagen, maa uden Tvivl søges i den nu mere end forhen herskende, havd skal jeg kalde den, patriotiske eller antiqvariske Lyst til, saa ofte nogen Leilighed gives, etymologisk at udlede Benævnelser, især Egennavne, af den nordiske Oldtids Geografie, Historie og Mythologie. Man har da formodentlig i denne Øes Navn villet finde Benævnelsen enten af Thors Eng eller vel endog af hans Seng, fordi den formedelst sin Skjønhed vel kunde være værdig, at afgive et behageligt Hvilested for den Oldtidens Ynglingsgud, naar han stundom, træt af sine Vandringer i Luften, følte Attraae efter at hvile og vederqvæge sig. Hertil kommer, at Thorsengs nærmeste Naboeøe er Thurøs eller som man skriver, Thorøe. Skjøndt nu denne Øe vel neppe er opkaldet efter Afguden Thor, men vel snarere har sit Navn af hiin i Historien navnkundige Jomfrue Thore, Rolf Krakes Mormoder, der skal ligge begravet paa Øen, saa har dog formodentlig denne Navnelighed end mere stadfæstet den nu saa temmelig almindelig antagne Skrivemaade, Thorsing, og just fordi denne nu engang er saa almindelig og, saa at sige, har faaet Borgerret baade i offentlige og private Skrifter, vil jeg ogsaa i dette Forsøg følge den.

Det er ellers mærkeligt, at man især i ældre skrevne og trykte Dokumenter oftere finder Benævnelsen, Tosigland end Tosigøe og paa Latin altid Thorslandia, ja det er endog endnu temmelig almindeligt iblant de mindre Øers Beboere i det Sønden for Fyen beliggende Archipelag, at de kalde Thorseng slet hen Landet, ligesom igjen Thorsengs Beboere kalde hine - Øboerne. Det er, som om en Kvadratmiil er for stort et Areal i Almuens Øjne til at kaldes en Øe; i det mindste pleie Skolebørnene her paa Øen ikke at ville vide af, at de boe paa en Øe. Hiin Benævnelse er vel ogsaa den rimeligste Anledning til, at den midterste, efter Nogles Mening, ogsaa den ældste Kirke her paa Øen kaldes Lande. eller Landet-Kirke, der dog vel maa være det samme som Landets Kirke.

Endnu maa jeg tilføie denne Anmærkning, at Øen Thorsengs Indvaanere, saavel af dem selv indbyrdes som af Omegnens Almue i Almindelighed ikke kaldes Taasinger med Tosinger, hvilket maaskee kunde ansees

Øen Thorseng 1823

som et Beviis for at Øens ældre Navn ikke har været Taasing, eftersom v lettere end aa i Udtalen forvandles til Ø.

Efter disse foreløbige Bemærkninger over Øens Navn, være det mig tilladt at fremsætte den Plan, jeg i nærværende Beskrivelse agter at følge. Jeg ønsker da, saavidt muligt, at indbefatte alt hvad Videværdigt, jeg enten selv har bemærket, eller af paalidelige trykte og skrevne Kilder har samlet, eller af Tradition har kunnet indhente angaaende Øen Thorseng, i følgende 7 Kapitler:

1ste Kapitel. Thorsengs geografiske Beskrivelse.

2det Kapitel. Historiske Efterretninger om Thorseng i Almindelighed

3die Kapitel. Beskrivelse af og historiske Efterretninger om enkelte mærkværdige Gjenstænder paa Thorseng i Særdeleshed.

4de Kapitel. Thorsengs Naturbeskrivelse.

5te Kapitel. Thorsengs oekonomiske og statistiske Beskrivelse.

6te Kapitel. Indretninger og Foranstaltninger til Oplysnings, Vindskibeligheds, Sædeligheds, Velstands og Ordens Befordring og Vedligeholdelse

7de Kapitel. Thorsengs Indvaanere, deres Levemaade, Kaar, Kultur og Sprog.

1ste Kapitel

Thorsengs geografiske Beskrivelse.

Thorseng, hvis Midte ligger næsten lige under den 55° nordlig Brede, har uden Tvivl i de allerældste tider tilligemed Langeland, Ærøe og mellemliggende Øer udgjort eet med Fyen sammenhængende Land, men ved Vandets voldsomme Indtrængen fra Belterne synes denne forhen sydlige Deel af Fyen at være bleven oversvømmet og adskilt derfra. Strømmen, som har fundet Hindring og Modstand i sin Fart paa de høiere Steder, har banet sig Vei over de lavere. Det forrige Lands Høje ere blevne til Øer, dets Dale til Hav, Sunde og Bugter; og jo snævrere Dalene have været, jo mere Højene paa begge Sider have indklemmt Vandet, desto dybere har Strømmen skaaret i og dannet seilbare Kanaler endog for sværrere Skibe. Saaledes har sandsynligviis det snævre men dybe Svendborg-Sund, der adskiller Thorseng fra Fyen og Thorø, faaet sin Oprindelse. Indknebet af Fyens høje Kyst, Øxenbjergene ved Svendborg, hvorpaa fordem Ørkel-Slot har ligget, samt Thorøes sydvestlige Sandbanker paa den anden Side, afgiver dette Sund en, skjønt vistnok under visse Omstændigheder vanskelig, Gjennemfart fra det ene til det andet Belt ikke allene for svære Koffardie-Skibe, men endog for armerede Brigge og ikke alt for dybt gaaende Fregatter.

Breden af dette Sund er fra 200 til 1000 Favne. Imellem Færgstederne er det 630 Alen bredt. Overfarten fra Svendborg til Thorseng skeer fra N. N. O. til S.S.V. og er saavel som Tilbagefarten meget afhængig af

Øen Thorseng 1823

Strømmens Gang, der, naar den kommer fra Østen, siges at gaae ind og naar den kommer fra Vesten, at gaae ud. De fleste Skibe, som fra den sydvestlige Deel af Fyen, fra Kolding og Haderslev, stundom endog fra de sydligere Stæder i Hertugdømmerne ville gaae ad store Belt eller Øresund, eller og derfra vende tilbage til deres Hjem, passere Svendborg-Sund og overnatte i den saakaldte Eeghave imellem Thorseng og Thorø, hvor der gives en fordeelagtig Ankerplads. Formedelst Modveir overligger her undertiden halvhundrede Skibe og derover fra forskellige Provindser, og da disse, engog i stærk Storm, der kunne ligge sikre, indsees allerede heraf denne Ankerpladses Vigtighed og store Nytte.

Mod Østen adskilles Thorseng fra Langeland ved et bredere, men forholdsvis mindre dybt Sund, hvis største Vide er noget over $1\frac{1}{2}$ og hvis mindste næsten $\frac{3}{4}$ Miil. Overfarten fra Vemmenæs Færgested til Rudkjøbing paa Langeland skeer S.S.O. og regnes, formedelst den Omvej, som foraarsages ved de mellemliggende Smaaøer, Siøe og Skovøe, at være omtrent en Miil. Paa den sydlige og vestlige Side er Thorseng omgivet af en Deel mindre Øer og Holme, blandt hvilke Strynø og Dræiøe ere de betydeligste.

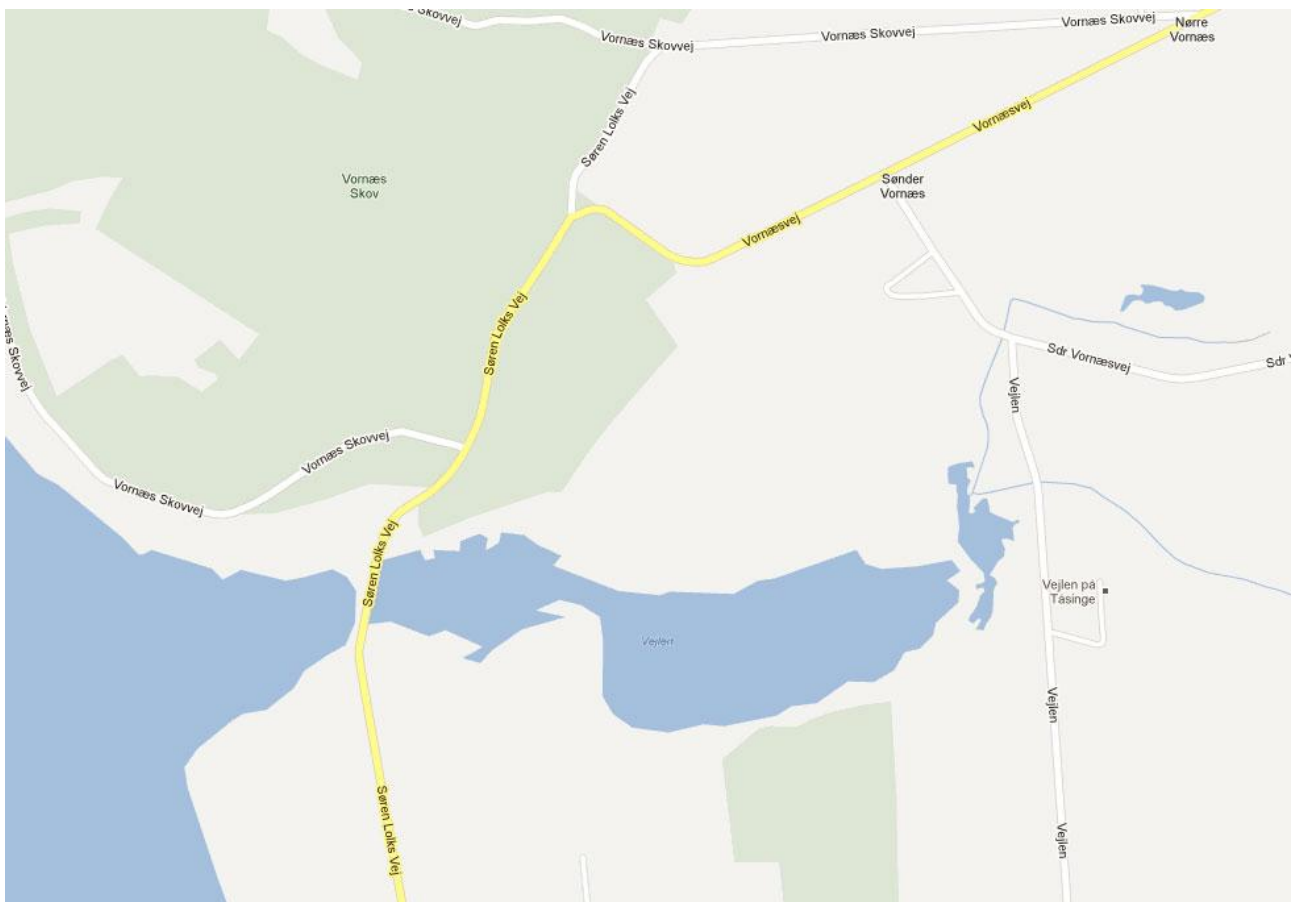
Sundet mellem Stryn og Thorseng er med en Brede af $\frac{1}{2}$ Miil meget fladt. Fra begge Sider kan Man vade langt ud i Vandet, saa at der kun i Midten gives en afvexlende dybere, snart smalere, snart bredere Gjennemfart, dog kun for smaa Fartøjer. Man har paa Grunden af dette Sund ved lavt Vand opdaget adskillige endnu uforraadnede og efter Beretningen tildeels meget haarde Eegestappe; ligesom man og imellem to mindre Øer her i Nærheden, Hjortøe og Birkholm, har seet hele Træer med Rod og Top liggende paa Havets Bund. Denne Opdagelse stadfæster min forhen anførte Hypotese, at alle sønden for Fyen beliggende Øer have i de allerældste Tider været sammenhængende med hinanden. Hvad enten nu Adskillelsen er foregaaet pludselig eller langsom, saa maae dog hine Eegestappe engang have været rodfæstet i tør Grund, og deres Tilværelse endnu paa Havets Bund imellem flere Øer gjør det næsten til Vished, at disse fordum have været sammenhængende med hinanden.

Øen Thorseng, der indeholder 12549 Tønder Land geometrisk, eller henimod $1\frac{1}{4}$ Qvadrat Miil, har en meget uregelret Figur. Dens største Længde fra Norden til Sønden d. e. fra de saakaldte Øer eller Øren ved Vindeby, det nordlige Færgested, til Borre-Knude. Øens sydligste Forbjerg, er næsten tvende Miil, og dens største Brede fra Vesten til Østen, eller fra den vestligste Pynt af Vornæs Skov til Steenø-Odde, er ikke langt fra en og en halv Miil; men i denne Brede er tillige indveffattet den paa den østlige Side af Øen imellem Valdemars Slot og Halvøen Vemmenæs indsluttede Havbugt, Lungebugten kaldet, hvis Brede næsten udgiver en halv Miil. Denne Bugt har upaatvivlelig i ældre Tider været et Sund, som har adskilt fra Thorseng det nuværende Vemmenæs, saa at denne Halvøe fordum har været en særskilt Øe, som Siøe og Skovøe nu, hvilke tvende mueligen om Aartusinder og ville være landfaste med Thorseng. Hvad der bestyrker mig i den Formodning, at Vemmenæs i ældre Tider har været en særskilt Øe, er ikke allene Egnens Lavhed der, hvor Halvøen nu hænger sammen med Thorseng, hvilket Strøg endnu ved meget høit Vand tildeels oversvømmes; med fornemmelig den i de sidste Aar giorte Erfaring, at man, ved at grave i dette Strøg, finder under et tyndt Jordlag et meget tykt Lag endnu uforraadnet Tang, der ligger bladvis ovenpaa hinanden og ligner stærkt sammenpresset fordærvet Trykpapiir. Af en saadan Masse bestaaer Underlaget næsten af den hele flade Eng, som forbinder Vemmenæs med Thorseng, og dette synes mig, beviser noksom at begge fordum have været adskilte ved Hav. Maaskee ere ved hiin allerældste Oversvømmelse Træstappe blevne staaende paa Bunden af det Sund, som da adskilte Vemmenæs fra Thorseng, og i disse Træstappe have være Aarsag i at den tilstrømmende Tang efterhaanden har samlet sig i Sundet, hindre Strømmens Gjennemfart og endelig opfyldt det ganske. Paa dette Underlag af Tang har da siden ved

Øen Thorseng 1823

Strandsandets Opfyldning dannet sig et Jordlag, der efterhaanden ved de derpaa fremvoxende Vegetabiliers Forraadnelse er bleven frugtbargjort og forvandlet til Engbund.

Foruden Lungebugten gaaer her endnu paa den vestre Side af Øen, Sønden for Vornæs Skov, en i Forhold til Øens Størrelse ikke ubetydelig Bugt eller Viig, kaldet Veilen, ind i samme. Denne har i ældre Tider været meget større end den nu er, da den store Eng i Vornæs, det saakaldte Nor, som endnu om Vinteren staaer under Vand, tilforn har staaet i umiddelbar Forbindelse med Veilen og udgjort Eet med den. Veilen er nu skilt fra Stranden ved en for omtrent 60 Aar siden af Hr. Kammerherre Niels Juel ved konst opført Dæmning, 124 Favne lang, paa hvis Midte er anbragt en Sluse, der nu efter en nyere Indretning op og ilukker sig selv. Man har projekteret at udtørre den hele Viig, hvorved et betydeligt Areal Engbund vilde vindes, men det er hidtil ikke bleven iværksat og vil vel vanskelig blive det, førend Naturen, maaskee endnu i Aarhundreder, har ydet sin langsomme men sikke Hjælp.

Derimod er en saadan Udtørring for mere end 100 Aar siden af Hr. Etatsraad Knud Juel med Held udført paa den østlige Side af Øen, nemlig tæt ved Valdemars Slot, hvor en Eng, omtrent af 60 Tønder Lands Størrelse, ved en dobbelt Dæmning er afvundet Havet. Gamle Folk her paa Landet fortalte endnu for faa Aar siden, at man i deres Barndoms Dage satte Kroege, ja endog fiskede med Baade Nordvest for Slottet, hvor nu den saakaldte Fabrique ligger, og formodentlig har Havet i ældre Tider omgivet en stor Deel af Troense-Bye, hvis oprindelige Navn maaskee har været Troen's Øe. Denne ved Naturens og Konstens forenede Hjælp dennede Eng, der er gjennemskaaren med Kanaler og prydet med smaa, med Løv- og Naaletræer beplantede, Øer,

Øen Thorseng 1823

bærer endnu Navn af Søen, afgiver aarlig omtrent 200 Læs middelmaadigt Høe, og bidrager ikke lidet til Egnens Forskjønnelse omkring Slottet.

De ferske Vande paa Thorseng indskrænker sig til en Deel Kilder, hvorpaa især Øens nordlige Deel er meget rig, nogle smaae Damme og ubetydelige Bække. Ved disse drives alligevel ikke mindre end fire Vandmøller, der dog kun til visse Tider om Aaret eller visse Timer om Dagen kunne være i Gang. Vandet er i Almindelighed godt og kun paa nogle Steder er det, som Øevand pleier at være, brakket, d. e. blandet med salte Dele, hvilket formodentlig kommer af Kildernes underjordiske Forbindelser med Havet. Andre mineralske Dele er det mig ikke bekjendt at Vandet paa Thorseng i nogen betydelig Grad indeholder.

Øens Overflade er, naar man undtager Bregninge Bakke, temmelig jevn. Den nordlige Deel af den er højere end den sydlige, hvoraf et betydeligt Stykke mod Vesten, næsten en tredie Deel af hele Øens Overflade, udgjør en aldeles jevn Slette. Den østlige Side af Øen bestaar af flade Bakker,, blandt hvilke Bjergebye Bakke S. O. er den største baade i henseende til Omfang og Højde. Dog langt anseeligere er den ovenævnte Bregninge Bakke, der ligger i Øens nordlige Deel. Denne Bakke hæver sig gradviis næsten lige fra den vestlige, nordlige og østlige Strandbred til en Højde af 240 Fod over Vandets Overflade. Dog afbrydes den vestlige Skraaning af en snever, men temmelig dyb og saare skjøn Dal, der i Almindelighed kaldes Skjellet og strækker sig i Syd og Nord fra Bjernemark Bye lige til Svendborg Sund. Formedelst denne ikke ubetydelige Dal opkommer der en Kjæde af Bakker imellem den nordvestre Strandbred og den egentlige Bregninge Bakke, hvorfor dennes Skraaning er steilest mod Vesten. Mod Sønden derimod er der fra Bakkens Rod til dens højeste Top over en Fjerding Miil, saa at man vel kan antage at Bregninge Bakke i sin hele Udstrækning indtager omtrent en tiende, eller ottende Deel af hele Øens Overflade. Imidlertid forstaaer man i daglig Tale under Navn af Bregninge Bakke i Almindelighed kun den Kjæde af høje, som begynder ved Bregninge Bye og strækker sig en halv Fjerdings Miil Nord paa, altsaa den høje Bjergryg, hvorpaa Bregninge Kirke og Mølle er beliggende, hvorpaa for faa Aar siden den nu nedbrudte Telegraf var oprejst og hvoraf en Deel er anvendt til en Plantage af Naaletræer.

Saa høj som Øens nordlige Deel er, saa flad er den sydlige, ja en lille ubetydelig Strækning af den allersydligste Deel, almindelig kaldet Maanen, skal formodentlig være Maen, bliver ikke sjældent aldeles oversvømmet af Havet, saa at blot Knuden, eller det sydlige Forbjerg, rager frem som en liden Holm, der ved et bredt Hav er adskilt fra det øvrige Land.

Omtrent en tiende Deel af Øens Overflade, 1308 Tønder Land geometrisk, er bevoxet med Skov, meest af Eeg og Bøg. Desforuden findes paa mange forskellige Steder en Deel Gjærdsel-Skov og betydelige Elleplantager, der tilsammen indtage et Areal af omtrent 150 Tønder Land.

Øen Thorseng henhører baade i geistlig og verdslig Henseende under Fyens Stift, Svendborg Amt, Sunds Herred, dog udgjør den for sig et eget Birk og har sit eget Ting.

Dog inddeles i trede Kirkesogne, nemlig;

A.

Bregninge Sogn, der indbefatter den nordlige Deel af Øen og i Særdeleshed hele Bregninge Banke, paa en ganske liden Deel nær. Sognet saavel som Banken har sikkert Navn af de Bregnelaaner, som, efter Præsten til Bregninge Menighed Hr. Mads Jacobsens Vidnesbyrd, Aar

Øen Thorseng 1823

fandtes overalt paa Bregninge Annes-Præstegaards Marker, hvilke, da vare beliggende paa de nu ikke mere med Bregner, men deels med ussel Lyng begroede, deels opdyrkede Banker. Slige Bregnelaaner findes ligeledes endni i stor Mængde paa begge Sider af den ovenomtalte snævre Deel, som kaldes Skjellet og som gjennemskjærer er Deel af Sognet.

Dette Sogn har følgende Byer.

1. Bregninge ved Foden af den Høj, hvorpaa Kirken er beliggende. Har 3de Gaarde, hvoraf den er udstykket, 5 Huse med og 3 uden Jord. Desuden en Præstegaard, en Degnebolig med Skole og et Skolelærer-Enkesæde. Iblandt Husene med Jord har det ene Privelegium paa Kroehold.
2. Nybye paa den østlige Side ad Bregninge Banke. Har 8 hele Gaarde, en Gaard med en Afbygger, 8 Huse med og 7 uden Jord, samt en Parcel paa een Tønde Hartkorn. Den øvrige Deel af de Byen forhen tilhørende Jorder er lagt til Troense. Af Gaardene ere fire og af Husene 2 udflyttede paa begge Sider af Landeveien til Svendborg og kaldes almindelig Ny - Nybye.
3. Vindebye, Øens nordligste Bye, hvorfra Overfarten skeer til Fyen. Har fire hele Gaarde, blandt hvilke den ene er Færgegaard, een Gaard deelt i 2de lige store Parceller, 6 Huse med Jord, hvortil endnu komme 3de Huse ligeledes med Jord paa de saakaldte Øer, og ennu 3 adspredte Huse med Jord. I denne Bye findes tillige et smukt Tinghuus, hvori Øens Rettergang holdes.
4. Bjernemark, kaldes i gamle Papirer Bjørnemark, paa den vestlige Side af Bregninge lige over for en i Svendborg Sund beliggende Holm, kaldet Iholm. Har 7 hele Gaarde, 2de halve, 13 Huse med og 3 uden Jord. Af Gaardene ere 2de hele og den ene halve udflyttede.
5. Knudsbølle, Sydvest for Bregninge, har 7 hele Gaarde, 4 Huse med og 3 uden Jord. Af disse ere een Gaard og eet Huus udflyttede.
6. Troensee, ved Svendborg Sunds østre Udløb, forud en Landsbye og Fiskerleie, nu en Flække beboet af Skippere og Haandværkere. Foruden 2de privilegerede Kroer, et Hospital og en Skole, har den omtrent 100 Huse, de fleste med Jord fra 6 til 20 Skjepper Land. Jorderne til denne Byes mange Huse ere tagne deels af nogle Gaarde, som i ældre Tider have ligget i Byen selv, deels af nedlagte Gaardes Looder, som have hørt til Nybye.

Foruden de til ovennævnte Byer henhørende og allerede antegnede Huse gives endnu i Sognet i og omkring Slottes Lykker 9 Huse med Jord, samt Pederskovs tvende Boelssteder, kjellerup og Svenddrup, den forhen til Emsfabrique brugte Bygning ved Troense, ligeledes med Jord, og endnu 5 andre eenlige Huse, beliggende paa forskellige Steder.

Endvidere Grubbe- og Sigte - Møllen paa Bregninge Banke med 2de Huuslodders og næsten en halv Gaards Jord, samt fire Vandmøller, nemlig: Bukkehauge-, Pederskovs, røde og Ventepose Møller, alle med Jord.

Endelig hører til dette Sogn endnu Hovedgaarden Valdemars Slot med de til samme henhørende Bygninger og Jorder. Slottet ligger Sønden for Troensee strax uden for Sundets Udløb. Af slottes Ladebygninger er en Deel udflyttet i en af de længst bortliggende Hovmarker bag Pedersskov og danner en stor Gaard, der fører Navn af Thaers Minde. Slottet selv, som med sine mange anseelige Bygninger støder lige til Stranden, staaer ved en skøn Allee i Forbindelse med Troense Bye og afgiver i Forening med de omliggende haver,

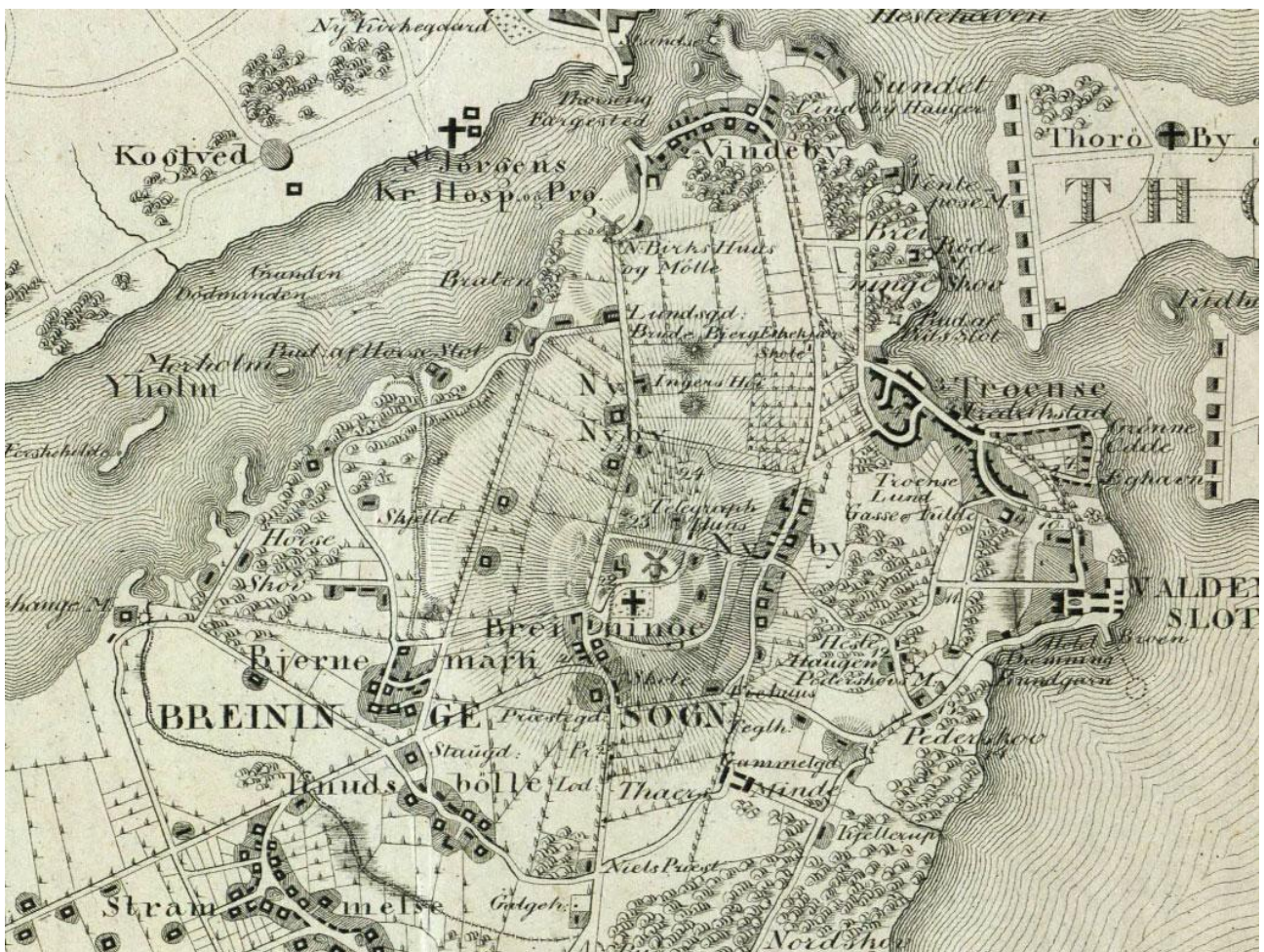
Øen Thorseng 1823

Skove og Enge, samt det med skovklædte Kyster overalt begrænsede Hav, et sjældent skjønt Syn især for den, der fra Stranden betragter det.

Af Skove gives heri Sognet: begge Pederskovene, Rugkrogen, Nybye-Hestehave, Koehaven med Dyrhaven, hvis Areal tilsammen omtrent beløber sig til 400 Tønder Land, Bregninge Skov paa 87 Tdr. Land, samt Horseskov og en Deel Strøeskov, der dog nu for Tiden ikke er betydelig. Bregninge Sogns Folkemængde var ialt ved Tællingen i Aaret

Personer, men er siden tiltaget betydeligt. Troense Bye allene har over Mennesker.

En Oversigt saavel af Vaaningernes Antal som af det til samme hørende Hartkorn, saavel Ager og Eng, som Skov og Mølleskyld findes paa den vedheftede Tabel 1.

Bregninge Sogn

B.

Landet Sogn. Den sandsynlige Oprindelse til Kirkens Navn er allerede i Indledningen omtalt. Sognet, som fører Navn efter Kirken, indtager et Strøg eller Belte tvers over Landet fra Vesten til Østen, er for det meeste aldeles fladt og indeholder lidet over en Fjerdedeel af Øens Overflade. Kirken ligger midt i

Øen Thorseng 1823

Præstegaardens Marker i den nordøstlige Deel af Sognet og var før Udskiftningen omtrent Middelpunktet af den da bebyggede Deel af samme.

Dets Byer ere følgende:

1. Lundbye, Sydost for Kirken, har 13 hele Gaarde, hvoraf 3 ere udflyttede, 5 parcellerede og tildeels udflyttede Gaarde, 19 Huse med Jord og 5 jordløs.

Imellem denne Bye og Kirken ligger Præstegaarden med tilhørende Jorder.

2. Meelbye, Middelbye, Sydvest for Kirken, har 5 hele Gaarde og 2de Huse med Jord.

3. Strammelse, Nordvest for Kirken, men 11 hele Gaarde, (Af disse er endnu i Aaret 1821 een udflyttet og henregnes til Vornæs, en Parcel deraf er bleven i Byen) af hvilke een er udflyttet, 10 større og mindre Halvgaarde og Boelssteder, hvis Hovedparceller ere udflyttede mod Vornæs og henregnes dertil, 12 Huse med 9 uden Jord.

Omtrent i Middelpunktet mellem disse trende Byer og tæt ved Kirken ligger Landet Sogns Hovedskole, der tillige er Degnebolig. Ved samme er nyligen opført et Huus for Districtets Gjordemoder.

4. Vornæs bestaaer foruden Skolen, som ligger ved Indgangen til Vornæs Skov, af de fra Strammelse udflyttede Hovedparceller og Boelssteder, hvoriblandt 1. Gaard paa omtrent 8 og 6 paa 4 Tønder Hartkorn, fremdeles af 9 hele Gaarde, en Parcelgaard med 2 de Afbyggere og 14 Huse med Jord. Alle disse Gaarde og Huse ligge adspredte i og omkring Vornæs Skov og det ovenfor omtalte Noer, samt imellem dette og Strammelse; og en Deel af dem henhørte for Udskiftninger deels til Lundbye, deels til Strammelse. Trende af Gaardene, som ligge samlede imellem Bukkehauge og Vornæs Skov, danne en liden Bye, der fører Navn af Bækkehauge og een ikke langt derfra beliggende Gaard kaldes Skindballe-Gaard.

Endnu hører til dette Sogn 7 Huse med Jord i og ved Nørskov, hvilke derfor kaldes Nørskovs Huse.

Denne Skov, der egentlig kun er en Fortsættelse af den under Bregninge Sogn anførte Peders Skov, støder til Lungebugten og har et Areal af over 100 Tønder Land. Vornæs Skov imod Vesten er af Indhold 261 Tønder Land. Lundbye og Strammelse Skovhaver ere ikke betydelige og indeholde meest kun Gjædselkrat. De sidste bære endnu Navnet Tinghaver efter det ikke langt fra Landet Kirke forhen beliggende Tinghus.

Folkemængden i Landet Sogn beløb sig Aar 1801 til 722, men er siden den Tid tiltaget meget. Specifikationen over Sognets Hartkorn findes paa Tabel II.

Øen Thorseng 1823

Landet Sogn

C.

Bjerrebye, Bjergebye, Sogn. Kirkens og Kirkebyens Beliggenhed paa en Bakke eller et Bjerg har formodentlig givet Sognet sit Navn. Det indeholder den hele sydlige Deel af Øen, samt Halvøen Vemmenæs, og er i Areal saavel som i Hartkorn det største af Øens trede Sogne. Naar man regner Sognets største Længde i Øster og Vester fra Færgeodde til den vestre Strandbred, Sonden for Veilen, saa er Kirken omtrent i Middelpunktet af Sagnet.

Byerne ere:

1. Bjerrebye, Sonden for Lundbye. Kirken ligger i Byen, der ogsaa har en Skole med Degnebolig, samt et Gjordemoderhus og et Hospital. Desforuden 17 hele Gaarde, af hvilke de 7 ere udflyttede; een Hovedparcel med 5 mindre Parceller, alle udflyttede; 18 Huse med og 6 uden Jord, samt en Veirmølle, som ligger uden for Byen.

2. Hello eller Helluf, Vesten for Bjerrebye, har fire hele Gaarde og 2 Huse med Jord.

Imellem disse tvende Byer ligger et Præsteenkesæde paa en Lod omtrent 11 Tdr. Lan udlagt fra gammel Tid til Brøds og Viins Anskaffelse for Kirken.

Øen Thorseng 1823

3. Søbeye, Vesten for Hello, har 10 hele Gaarde, hvoraf 4 ere udflyttede, 2 halve, hvoraf den ene er udflyttet og 13 Huse med Jord. Søbeye Skole er udflyttet til Beqvemmelighed for de nærliggende Byers Beboere. Ikke langt fra Skolen ligger en Veirmølle paa en Høj. kaldet Stavshøj.

4. Skovballe, Vesten for Søbeye, men 7 hele Gaarde, hvoraf een er udflyttet, , 8 Huse med Jord, blandt hvilke eet med Pprivelegium paa Krohold, og 2 uden Jord. Fra denne Bye skeer i Almindelighed Overfarten til Ærøe og flere vestlig liggende Øer.

5. Gjesinge, Nordost for Søbeye, har 19 hele Gaarde, af hvilke 10 ere udflyttede, 15 Huse med Jord og 6 uden samme.

6. Vorre eller Vaarøe, Sønden for Hello, har 9 hele Gaarde, 6 Huse med Jord; desuden Præstegaarden med 6 jordløse Huse, byggede paa sammes Grund.

7. Stivol, Sønden for Bjerrebye, har 10 hele Gaarde, 4 Huse med Jord. Herfra skeer overfarten til Stryn.

8. Vemmenæs, Østen for Bjerrebye, har deels samlede i Byen, deels adspredte paa Halvøen 17 Halvgaarde, 18 Huse og 5 uden Jord; desuden en Skole og en smuk Færggaard, hvorfra Transporten besørgeres over til Rudkjøbing.

Den største Deel af denne Byes Jorder er fri Hovedgaardstaxt og har fordum været anvendt til Græsning for Waldemars Slots Køer, indtil Kammerherre Niels Juel for omtrent 70 Aar siden anlagde den der nu værende Bye.

De tvende betydelige Skove i dette Sogn, Tvede og Wemmenæs Skov, udgjøre tilsammen et Areal af 229½ tønde Land. Foruden disse gives der endnu ved Byerne: Søbeye, Skovballe og Vorre, nogle saakaldte Skovhauger eller Gjærdsellodder, der dog ikke ere betydelige.

Ved tællingen 1801 befandtes Folkemængden at være 1025, men er siden betydeligt tiltaget.

Specificeret Optegnelser over Bjerrebye Sogns Hartkorn findes paa Tabel IV.

Endnu høre til Thorseng følgende smaa ubeboede Holme, der tildeels benyttes til Græsning:

Øen Thorseng 1823

- a. Iholm i den vestlige Deel af Svendborg Sund, hvor den tilligemed adskillige skjulte Grunde, blandt hvilke Dødemanden, gjør Seiladsen temmelig vanskelig.
- b. Morholm, ligeledes i den vestlige Deel af Svendborg Sund, er meget liden og undertiden aldeles oversvømmet.
- c. Kidholm eller Keilholm, ligeover for Troense Bye i Indløbet af Thorøe Bugt, tilskjødet General - Admiral - Lieutenant N. Juel af Eyler Holk til Holkenhavn den 1ste November 1694.

Rallen, tvende smaa Holme i Nærheden af Stivol.

Endelig kan til Thorseng henregnes den, Vesten for samme, beliggende Øe, Hjortøe, som staaer for 9 Tdr. 2 Skpr. 1 Fdpr. Ager og Engs kontribuabelt Hartkorn. Denne Øe har 4 Gaarde og 2de jordløse Huse. Den henhørte tilforn til Thorsengs Allodial - Gods, men er nu incorporeret under Stamgodset. Dens Indvaanere staae under Thorseng Birks Jurisdiktion, men søge Dræjoe Kirke, til hvis Sogn de bleve henlagte ifølge et Pergamentsbrev, som findes paa Drejoe, udstædt af Kristian den 3die, dateret 1ste Mandag efter hellig 3 Konger Aar 1555, da de tilforn havde søgt Bjerrebye Kirke. Fyens Hestehauge, en betydelig Skov ved Svendborg, som staaer for 12 Tøner 4 Skpr. 1 Fdpr. 2 Alb., er nærværende Stamherres private Eiendom og hører ikke under Stamgodset.

Bjerrebye Sogn

Øen Thorseng 1823

2det Kapitel.

Historiske Efterretninger over Thorseng i Almindelighed

De ældste historiske Efterretninger, man har om Thorseng før Dronning Margarethes Tid, ere høist ubetydelige. Det er allerede i Indledningen anført, at Thioslund, der formodenlig er den ældste Benævnelse af Øen Thorseng, nævnes i Knitlinga Saga, altsaa i det 12te Aarhundrede, som henhørende under Fyen. Hos Hvidtfeldt pag. 311 og 357, anføres nogle gamle Breve fra Aarene 1298 og 1511, i hvilke nævnes en Hr. Peter Nielsen af Thorseng. I nogle Optegnelser, som Hr. Peder Jensen Luccoppidon, Sognepræst for Landet og Bregninge Menigheder fra 1672 til 1717, og i sin Tid en stor Ven af Oldsager, har efterladt sig, anfører en vis Johan Nielsen de Thoslandia, Ridder, maaske en Søn af den ovennævnte. Han underskrev Aar 1313 tilligemed en Deel andre Herrer Dommen over de oprørske Sønderjyder, som havde sammerottet sig imod Kong Erik Menved. Dommen er dateret Viborg Landsting ovenmeldte Aar. Af denne Konge blev Thorseng siden Aar 1317 pansat til Grev Gert af Holsteen, Hertug Waldemars Formynder, og forblev under de holstenske Grevers Herredømme indtil Waldemar igjen indløste den Aar 1351.

I Bregninge Kirke findes en sønderslagen Liigsteen af Figur som en afkortet ligebenet Triangel af 5½ fods Længde og 2 til 3 Fods Brede, paa hvis Rand til alle Sider findes følgende nu næsten aldeles ulæselige Indskrift: Hic jacet Benedictus Jac. Rector Eccl. Bregning in Thoslandia qui obiit Anno Dm. MCCCCLXXVI die 1 Januarii requiescat in pace.

Vi lære desværre intet af denne Indskrift end at den deri nævnte Benedikrus Jacobus er død samme Aar, som den store Margarethes Søn Oluf blev udvalgt til Konge. Det kan vel være at denne B. J. har været Sognepræst i Bregninge; thi allerede i det 13de Aarhundrede havde de i Begyndelsen aomvandrende Lærere eller Rektorer deres visse faste Boliger og Sogne, maaskee var han ogsaa Menigheds Forstander i oekonomisk eller juridisk Henseende, der tillige havde Opsyn med Kirkebetjenterne. Saaledes synes Hvidtfeldt pag. 719 i sin Oversættelse af en Synudal-Konstitution dat. Kjøbenhavn 1445 og hvori blandt andre ogsaa rectores ecelesiae hilses, at ville have denne Benævnelse forstaaet. Elleve Aar sildigere end det paa oventalte Liigsteen anførte Aarstal finder jeg Thorseng anført i Dronning Margarethes Hyldningsbrev, som blev udstedt af Fyenboerne paa Latin 1387.

Iblandt de udstædende Herrer nævnes Henningus Berg de Kiestrup, castrorumm capitaneus. Man veed at Kiestrup eller Kjerstrup var en beæstet Borg, beliggende paa Thorseng, hvor nu Huset Gammelgaard ligger, og hvorom i det Følgende mere skal tales. Bemeldte Henning Berg har da vel været Lehns- eller Befalingsmand paa denne Borg og den tilligemed Æen paa den Tid endnu været Kronen underlagt. Jeg slutter dette deraf, at Dronning Margarethe Aar 1395, altsaa kun 8 Aar derefter, gav Kierstrup med Øen Thorseng til Fyens Bispestol, under Viilkaar, at Biskopperne af de dem underordnede Præster, foruden det sædvanlige Gjæsterie og cathedratum, ikke maatte fordre det af Biskop Henrik og hans Eterfølgere til den i Odense afbrændte Domkirkes Gjenopbyggelse paalagt Subsidium; hvilket Vilkaar dog ikke i Fremtiden holdtes. Desuagtet forblev Thorseng under Fyens Bispestol lige indtil Reformationen, altsaa i et Tidsrum af 141 Aar. Theus Podebusk var Biskop i Fyen Aar 1395, da Gavebrevet paa Thorseng af Dronning Margarethe

Øen Thorseng 1823

blev udstædt. Blandt han Eftermænd Johannes Krag, Rafne Krigebusk, Hinrik Ulfeld, Mogens Kraften og Karl Rønno have adskillige resideret paa Thorseng, om ikke for bestandig saa dog til visse Tider, hvilket man kan slutte deraf, at adskillige biskoppelige Breve ere udstædt paa Thorseng og daterede Kierstrup. Saaldes findes f. Ex. i Pontoppidans ann. eccl. T. H. anførte tvende Kaldsbreve, eet til en Præst og eet til en Degn, begge i Svendborg, daterede Kielstrup 1525 og 1524.

Mærkeligt er det ellers at man af gamle Breve, som ovennævnte Hr. Peder Jensen Luccoppidan har samlet, erfarer, at der just paa den Tid, da Thorseng stod under Biskopperne vare Høvedsmænd, endog adelige, paa Kierstrup, f. Ex. Holger Munk, Ridder, Jep. Algusen, og flere. Det lader sig ikke lettelig afgjøre om de have været beskikkede af Kongen eller ei, dog anmærkes, at de fra det Aar 1469 ikke længere kaldes Høvedsmænd, men Huusfogeder.

Jeg finder iøvrigt intet Mærkeligt at være foregaaet paa Thorseng, eller i Anledning af samme under alle disse Biskopper. Det synes som om de alle have været i fuldkommen rolig Besiddelse af den skønne Eiendom, der var dem overdragen, og de have formodentlig, efter de Tidens Geistliges Sædvane, ikke forglemt, at gjøre sig den saa frugtbringende som mueligt. Det var Biskop Jens Andersen Beldenak forebeholden, at gjøre denne lille Øe mere bekendt i Historien.

I denne berømte eller berygtede Prælats Tid gjorde Christian den anden paa Raadhuset i Kjøbenhavn Aar 1521 Fordring paa Thorseng, idet han yttrede sin Misundelse over at de fynske Biskopper havde den i Besiddelse; men Biskoppen gav, som bekjendt, det stolte Svar, at naar kongen først gjorde sin øvrige Prætensioner gjældende paa alle andre Lande, som tilforn havde ligget under den danske Krone f. Ex. England og Skotland, saa var det tidsnok at tænke paa Thorsengs Reduktion. Forbittret over dette trodsige Svar lod Kongen Beldenak arrestere og hensætte som Fange paa det bornholmske Slot Hammershuus. Her havde han allerede een Gang tilforn været indsluttet, formedelst det Mord, som hans Tjenere paa Ørkel Slot havde begaaet paa Enkedronningens Huushovmester, Otto Porsfeldt, hvilket Mord maaskee medrette troedes at være udøvet paa hans Befaling eller Anstiftelse. Men da Kongen Aar 1520 paa sin ulykkelige Rejse til Sverrig trængte til en forslagen og driftog Raagiver, valgte han den fangne Biskop, som han lod hente fra Hammershus. Den befriede Beldenak glemte ikke at vise sig erkjendtlig mod Kongen ved trolig at staae ham bie med Raad og Daad i hans blodige Planers Udførelse. Dog sin Fyrstes varige Gunst var han ikke istand til at forskaffe sig, mindst da Lasten var den eneste Grundvolf, hvormed han viste at understøtte den. Hjemkommen fra Stokholm maatte Beldenak, som vi have seer, atter betræde sit forrige Fængsel. Vel kom han igjen paa fri Fod ved Lybekkernes Hjelp, men udviklede sig faa Aar derefter i en vidtløftig og ham vandærende Proces med den mægtige Rønnovske Familie, hvilken endtes med at han blev erklæret mindre Mand og dømt til at bøde sine tre Mark. Det synes som om han under denne Proces har sluttet Kontrakt med Knud Gyldenstjerne om at resignere sit Bispedømme paa visse Vilkaar, blandt hvilke et af de vigtigste var dette, at han forbeholdt sig Kierstrup med Øen Thorseng for sin Levetid. Han opholdt sig ogsaa her fra Aar 1530 til 1552 og førte, ganske imod Sædvane, et eensomt og stille Liv; men hans Rolighed blev uformodentlig forstyrret, da han pludselig blev overfalden af den myrdede Otto Porsfeldts Slægtninge, som boede i Holsteen, Maaskee opholdt Beldenak sig den Tid paa Horseslot, der har ligget aldeles eensomt og tæt ved den vestlige Arm af Svendborg - Sund paa Øen, brøde ved Nattetider ind til ham, tog ham af Sengen, indhyllede ham i et Klæe og førte ham ud paa et Skib, som laae færdigt i Sundet til at medtage ham. Han blev derpaa bragt til Holsteen, hvor han, efter at være bleven ynkeligt mishandlet, endelig kom paa fri Fod igjen, levede derefter nogle Aar i Lybek og døde der Aar 1537.

Øen Thorseng 1823

Biskop Jens Andersen Beldenak

Således fortæller Pontoppidan i sine ann. eccl. R. II., skjønt andre Forfattere, især i Henseende til Aarstallenes Angivelse, afvige meget fra ham.

Imidlertid havde Biskop Knud Gyldenstjerne yaget Thorseng i Besiddelse, men maatte efter et Par Aars Forløb overgive den tilligemed Bispestolen til den fordrevne svenske Ærekebiskop, Gustav Trolle, dog, da denne i Slaget ved Ørnebjerg Aar 1535 blev dødeligt saaret, indfattes Knud igjen i sit Embede af Kong Kristian den tredies Partie og blev saaledes atter Herre af Thorseng. Men hans Herredømme varede kun et Par Aar, thi ved Reformationens Indførsel Aar 1536 blev Knud Gyldenstjerne, saavelsom de øvrige Biskopper i Danmark, tagen til Fange, og Thorseng, som det meste under Bispestolene liggende Gods, inddragen under Kronen.

Efter at Thorseng saaledes i et Tidsrum af 141 Aar havde staaet under Odense Bispestols stadige Herredømme, blev Besiddelsen deraf i de følgende 142 Aar, nemlig fra 1536 til 1678, desto ustadgere.

En Deel Aar efter Reformationen eiede Kong Kristian den tredie selv Thorseng, og Kierstrup kaldes i den Tid Kongens Gaard. Af de Inberetninger, som paa Kong Frederik den andens Befaling i Aaret 1572 bleve indgivne om hvis Indkomst og Rente Præsterne haffuer udi Sunds Herred, seer jeg at Thorseng strax efter at det var inddraget under Kronen, har staaet under kongelige Lehnsmænd, blandt hvilke nævnes Kristoffer Gudedorp, Frands Brokkenhuus og Jacob Seested, hvilke alle søgte at udvide Kongens Gaards-Rettigheder, især ved at betage Præsterne og Degnene adskillige af deres gamle Rettigheder, hvorover Vedkommende i bemeldte Indberetning beklage sig.

Øen Thorseng 1823

1548 havde Kong Kristian den tredie besluttet at Thorseng skulde være Livgeding for hans Dronning, Dorothea, men hun kom aldrig til at boe her. Siden efter købte Rigets Raad og Statholder i Norge, Erik Ottesen Rosenstrands, Thorseng af Kongen. Han var gift med Frue Helvig Hardenberg til Arreskov og døde der 1575. Denne Dames og hendes Søns Jakob Rosenkrandses Navne findes endnu paa Bregninge Kirkes Klokke og flere Steder her paa Landet. I sin Enkestand stiftede hun et Hospital for 6 Huusarme i Svendborg og funderede en Kapital af 2000 gode og uforfalskede Daler, for hvis aarlige Renter 5 PE den af hendes Efterkommere, som blev Eier af Thorseng eller af Hovedgaarden Kierstrup, skulde indestaae, imod Rettighed til at besætte de ledig blivende Pladser i Hospitalet. Vi skulle siden erfare, hvorledes den med denne legerede Kapital forbundne Forpligtelse og Rettighed endnu vedkommer Thorsengs nærværende Eier. (Se: [Fundatsen klik her](#))

Fru Helvigs Søn Jakob Rosenkrands, hvis Navn tilligmed hans Gemahlindes Pernille Gyldenstjernes findes endnu med hosføjede Vaabener paa Bregninge Kirkes Prædikestol, havde en Søn Erik, som 1616 blev Herre til Thorseng, men døde ung, efterat han først havde solgt sin Deel deraf til Frue Ellen Marsvin; thi endskjøndt den Rosenkrandske Familie eide Kierstrup og Tilligende, havde den dog ikke hele Øens Gods i Besiddelse, men samme har været deelt imellem flere Selveiere.

Helvig Hardenberg (1540-1599) til Arreskov og Kærstrup på Tåsinge

Øen Thorseng 1823

Saaledes var efter Hr. Peder Jensens Optegnelser, Aar 1551 Hans Grim, af de Grimms adelige Slægt, efter hvilken Grimsted i Lolland har sit Navn, Venner i og Tingfoged, Eier af Stougaard og skrev sig Herre til samme. Denne Gaard, som ligger i Bregninge Sogn, bærer det samme Navn.

Endnu 1635, da Thorseng tilhørte Grev Valdemar, besad Gunde Rosenkrands en Deel Gods i Landet Sogn, som sees af et Brev fra ham til Henning Walkendorp, dateret Vostrup den 4de Huli 1635 og gjemmes her i Landet Præstegaard, da det angaaer sammes Jord.

Fru Ellen Marsviin afstod sin Andeel af Thorseng til sin Datter Kirstine Munk, Grevinde af Slesvig, der igjen overlod den til sin og Kong Kristian den fjerdes Søn, Grev Valdemar Kristian. Det var Kongens Ønske at samle alt det adelige og uadelige Strøgods, som fandtes adspiltet paa Thorseng, under eet, hvilket Ønske han yttre i Brev til Henning Valkendorp, Herre til Glorup, Befalingsmand paa St. Hans Kloster i Odense, dateret Anderskov den 9de Marts 1637. Dette tilligemed flere egenhændige Breve af Kong Kristian den 4de, Thorseng angaaende, omtales i salig Birkerods Manuskripter, hvor der findes en Fortegnelse over dem med kortelig anført Indhold af hvert. De bleve af Birkerod afleverede til Hr. Admiral Niels Juel, men ere nu ikke mere at finde paa Thorseng.

Af disse Breves Indhold erfarer man, at Kongens Ønske efterhaanden virkelig blev opfyldt. Saaledes købte Henning Valkendorp efter Kongens Ordre over 200 Tønder Hartkorn af Gunde Rosenkrands Aar 1635, ligeledes paa Grev Valdemars Vegne en Deel Gods af Palle Rosenkrands f. A. og endnu 1640 og 1641 fire enkelte Gaarde, som bleve lagte til Slottet. Dette Slot begynde Kong Kristian den fjerde at opbygge af nyt, Aar 1629 og opkaldte det efter sin Søn, Valdemar, efter at han havde ladet nedbryde det gamle Kjerstrup. Valdemar som imidlertid aldrig i Besiddelse af det, men gik efter sin hjemkomst fra Rusland, af Misfornøjelse med Kong Frederik den tredie, i svensk Tjeneste og døde i Polen Aar 1656.

Kirstine Munk, Grevinde af Slesvig-Holsteen, levede endnu den Gang og arvede altsaa Thorseng efter sin Søn. Hun kaldte sig derfor ogsaa Frue til Boller, Thorseng og Ellensborg, men da hun fire Aar derefter døde, faldt Thorseng, uden Tvivl samlet, til hendes Datter Frue Ebbe Ulfeldt, i Almindelighed kaldet Frøken Hedevig. Hun residerede paa Valdemars Slot fra 1661 til 1664 og kaldte sig endnu i de Aar Grevinde til Slesvig-Holsteen og Frue til Thorseng; thi skjøndt Grevetitlen var hendes hele Familie berøvet ved Frederik den 5des Forordning af 14 Jan. 1557, saa var hun ved den roskildste Fred igjen sat i Besiddelse af alle de Godser og Titler, hun tilforn havde havt.

Saaledes findes endnu paa Messehagelen i Bregninge Kirke tvende med Guld broderede Vaabner. Det ene paa den høire Side af Krucifixet indeholder en Art Rose med Overskrift KMGTSK, Kirstine Munk, Grevinden til Slesvig-Holsten, og neden under 1656; det andet paa venstre Side indeholder der slesvig-holsteenske Vaaben med Overskrift HGTSHFTT, Hedevig, Grevinde til Slesvig-Holsten, Frue til Thorseng, neden under 1661.

Denne Frøken Hedevig var saa forgjeldet, at hun deels solgte, deels pantsatte det ene Stykke af Godset efter det andet, ja endog Valdemars Slotsbygning selv. Endog sin Kammerpige og sine Børns Pige maatte hun tilskjøde Gaarde i Strammelse og Mewelbye for resterende Løn, som hun ikke kunde betale. Da hun endelig mærkede, at hendes egen Svoger, Rigsadmiral Bjelke, Herre til Ellensborg, og Flere vilde gjøre Indførsen i Gods og Gaard, hvilket ogsaa omside skeete, prækaverede hun sig ved pro Forma at pantsætte den Deel af Godser, hun endnu havde tilbage, samt den halve Hovedgaard til sin anden Svoger, den

Øen Thorseng 1823

Berømte Korfits Ulfeldt, hvorpaa hun forlod Thorseng af Frygt for Kreditorerne. Det varede ikke længe førend Korfits Ulfeldt formedelst hans opdagede Utroskab imod Kongen maatte rømme Landet, hvorpaa hans Gods blev konfiskeret. Den ham pantsatte Deel af Thorseng faldt da igjen til Kronen og Kongen forlehnede paa nogen Tid Hr. Ernst Günther af den fyrstelige sønderborgske Linie paa Als dermed. Kort derefter blev den udlagt til Rytterdistrict. Den øvrige Deel af Øen faldt i Kreditorernes Hænder og blev af dem enten beholdt eller afhændet til andre.

Førend jeg slutter dette Tidsrum af Thorsengs Historie, maa jeg endnu tilføie, at 1658 passerede en Deel af de svenske Tropper over Thorseng paa deres Marsch over Isen fra Fyen til Sjælland. Kong Karl den tiende, som selv var med, skal have opholdt sig noget i Landet Præstegaard, hvor man endnu i Storstuen firviser et Skaaer i en Bjelke under Loftet, hvilket Kongen med sit Sværd skal have hugget, da han, opbragt over at en ung Karl her af Landet havde dræbt en af hans Folk, vilde kyse Præsten Hr. Jens Mogensen Hossum til at aabenbare ham hans Skjulested, som efter Sigende skal have været Landet Kirkes Taarn. Valdemars Slot skal da være bleven ilde medhandlet og noget af det næsten ødelagt.

Thorseng forblev deels som Rytterdistrict under Kronen, deels som adskillige Privates Eiendom i deres Hænder indtil Aar 1678, med hvilket Aar vi kunne begynde et nyt Tidsrum i Øens Historie.

I dette Aar afhændede Kong Kristian den femte ved Skjøde, dateret Kjøbehavn den 14de Marts, sin Anpart i Valdemars Slot Hovedgaardstaxt af 55 Tønder Hartkorn tilligemed en Deel Bøndergods, Mølle og Gadehuse, samt jun patronatus til Landet Kirke til Velbaarne Hr. General - Admiral - Lieutenant Niels Juel "for, som der i Skjødet anføres, tro Tjeneste under Krigen og for hans allerunderdanigste Prætensioners Afstaaelse udi hvis ham udi de erobrede svenske Orlogsskibe haver kunnet tilkomme, samt andre hans underdanigste Forstrækninger." See Skjøder, der, saavidt det kan have nogen Almeeninteresse, anføres til Slutning som Bilag.

Søhelten Niels Juel.

Øen Thorseng 1823

Det bliver i Almindelighed troet, ja anføres endog i trykte Bøger, at Thorseng blev af Kong Kristian den femte, som en Gave eller Foræring skjænket General - Admiral - Lieutenant Niels Juel formedelst hans store Fortjenester af Fædrelandet, hvilke vel kunde have gjort denne store Mand, for sin Person, en saa anseelig Gave værdig. Imidlertid sees det tydeligt af Skjødet, at Thorseng ingenlunde er at ansees som en Gave eller Foræring, men at den ham tilskjødede Deel deraf meget mere maa betragtes som et Betalingsmiddel, hvilket Kongen formodentlig i Pengetrang, har grebet til, for at holde Niels Juel skadesløs for de betydelige Fordringer, han havde til Kronen. Man vil maaskee indvende, at det Betalingsmiddel, Kongen valgte, var for stort og betydeligt; men man maa her betænke at der langt fra ikke var hele Thorseng, som blev Niels Juels tilskjødet, men kun omtrent 800 Tønder Hartkorn, gammel Matrikul, hvoraf Tønden i de Tider beregnedes til 50 Rdlr., samt jus patr. til andet Kirke; alt det øvrige, selv Slotsbygningen, var i Andres Hænder, og maatte først møisommelig og ved kjøb erhverves. Ogsaa blev der med Landet Kirke kun tilskjødet ham Kirketiende imod at holde Kirken vedlige; Kongetiende tilhørte allerede den Gang og tilhører endnu Købehavns Universitet. Hvorvidt Thorseng kan ansees for en Foræring eller ei skjønnes bedst af følgende Afregning, hvoraf en sidemeret Kopie findes i Slotsarchivet: "Eftersom Hans Kongl. Majestæt allernaadigst haver bevilget og forundet Ge. Adm. Lieutenant Velbaarne Hr. Niels 'Juel for hans megen tro og villige Tjeneste udi denne Feide allerunderdanigst beviist, at maae til Eiendom bekomme alt det Rytter-Bøndergods, som paa Thaasingøe under Provindsen Fyen og Nyborg Amt beliggende er, og os befalet er med hannem derom rigtig Afregning at gjøre, om af os allerunderdanigst hermed efterkommes og bestaaer saasom følger: Ryttergodset bedraget udi Hartkorn efter Renteskriveren Samuel Biners Indgivende og underskrevne Fortegnelse:

Udi Valdemars Slots Anpart:

udi Hovedgaarden	55Tdr.
jure patron	15 Tdr. 1 Skp.
Bøndergods	741 Tdr. 3 Skp 3 Fdkr.
Summa Hartkorn	800 Tdr. 5 Skpr. 3 Fdkr.

Som Gen Adm. Lieutnanten antager Tønden for 40 Rdlr. med Kondition, Godset ej udi Brug at tage førend Fred bliver, og bedrager saaledes bemeldte Gods til Penge 32385 Rd. 30pz.

De erobrede fjendtlige Skibe ere taxerede:		Hvoraf Gen. adm Lieunt, kan tilkomme Tiendepenge
Dragen	23716 Rdlr.	2371 Rd. 5 Mk.
Admirante	12818 Rdlr.	1281 - 4 -
Engelen	7568 Rdlr.	765 - 4-
Mars	25261 Rdlr.	2526 - -
Julius Cæsar	19334 Rdlr.	1933 - 2 -
Løven	10461 Rdlr.	1046 - -
Havfruen	8185 Rdlr.	818 - 3 -
Ulven	9672 Rdlr.	967 - -
Vrangels Palads	8577 Rdlr.	837 - 2 -
Kong David	2200 Rdlr.	220 - -

Øen Thorseng 1823

Jagterne Venus og Diana	1200 Rdlr.	120	-	-
Herforuden tilregnes Hr. Gen Adm. Lieutenanten:				
For en Kapitains Part af Admiranre og Engelen		640	-	-
Iligemaade af Dragen		800	-	-
For 2de Metal 12 pundige Kanoner i Dragens Kahytte vægtige 17 Skpd				
18 Lpd a Skpd 56 Rdlr		895	-	-
4 Metal 6 Pundige Kanoner i Admiralens Kahytte vægtige 16 Skpd a 50 Rd.		800	-	-
Skibet Caritas efter Taxering hvorimod Gen, Adm. Lieutnanten fornøier der derudi interesserede		5638	-	-
Skuden Fortuna, efter Taxerigen, og de interesserede derudi at fornøie Herforuden til kommer Hr. Gen. Adm. Lieuten. som han haver fornøiet Vice Adm. Krist. Bjelke for hans Anpart i de herudi indførte Priser og af det ved ham erobrede Skib Julius Cæsar		3737	-	-
For hvilken Summa herved Qvittering følger.				
Noch har Hr. Gen Adm. Lieuten. udi rede Penge erlagt til Zahlmesteren Peter Brandt efter herhos følgende Qvittering til at fyldestgjøre det herudi specificerede og allernaadigst hannem bevilgede Jordegodsdes Beløb		6188 Rd.	-	Mk 30 pz
Beløber saaledes, som velbemeldte Hr. Gen. Adm. Lieutnant N. Juel tilkommer og som med formeldte Beregning lige påløber		52385Rd	-	Mk 30 Pz
Kjøbenhavn den 11te Marts 1678.				
Hans Kongl. Majestæts Deputerede udi General - Kommisariatet. H. Wind V. J. v Hahn. O. Scheel. E. Sehested. H. v. Stöchen. P. Y. Lerche.				

Af ovenstaaende Afregning sees, at Hans Majestæt har faaet fuld Betaling for den Deel af Thorseng, som han afstod, og at samme kun kan ansees som en Naadegave forsaavidt det behagede Hs. M. at overlade Tønden af Hartkornet for 40 Rd., skjøndt Prisen paa de Tider var omtrent 50 Rd. til hvilken Naade en saa fortjent Mand, som Gen. Adm. Lieuten. N. Juel vel ikke var uværdig, helst da han derhos maatte forpligte sig til at tage Godset i Besiddelse førend Krigen var tilende. Alligevel forsømte Høiselig Kong Kristian den femte ikke ogsaa paa andre Maader, at give sin Yndling, Niels Juel, talende Beviser paa sin Naade. Ved aabent Brev, dateret Pineberg den 1ste October 1679, forundte han ham for hans Levetid Frihed for alle Skatter, Kontributioner og Paalæg, Prinsesse - Styr allene undtagen, af alt det Gods, som han eiede paa Thorseng, og da N. Juel i Aaret 1689, da han igjen blev udkommanderet, søgte om at samme Skattefrihed maatte ogsaa forundes hans Søn for hans Levetid, ifald han skulde overleve ham og blive Eier af Thorseng, skrev Hs. Majestæt egenhændig paa Ansøgningen; "Hermed er vi tilfreds" og stadfæstede siden denn Frihed for Fader og Søn ved aabent Brev af 9de Januar 1692, som igjen blev konirmeret af Høiselig Kong Frederik den fjerde den 7de November 1699.

Saasnart Niels Juel var kommen i Besiddelse af godset og allerede i Aaret 1678 havde erholdt allernaadigst Tilladelse, at holde en Fuldmægtig derpaa, søgte han strax ved Kjøb og Magelæg at tilforhandle sig saameget af det øvrige paa Thorseng beliggende Strøegods, som det var ham mueligt. Det gik imidlertid hermed kun langsomt, eftersom Godset var adspredt i mange Private Hænder, og han maatte lade sig tilkjøbe Hartkornet ikke allene af mange enkelte Gaarde, hver for sig, men endog undertiden Skjeppeviis. Dog kom han endnu samme Aar i Besiddelse af Slotsbygningen, hvilken han for 3000 Rd. tilforhandlede sig af Borger og Indvaaner i Kjøbenhavn, Henrik Nielsen, der havde kjøbt den af Statshauptmand Jørgen Mathiesens Arvinger, til hvem den ved Indførsel i Aaret 1662 var bleven udlagt for den Sum 4809 Rd. 5 Mk.

Øen Thorseng 1823

7 pz., efterat Frøken Hedevis Fuldmægtig for Thorsengs Birketing Ret havde beediget, at der aldeles intet meer pantefrit Gods var tilbage, som kunde anvises til Udlæg for Betaling.

Da Slotsbygningen i de bestandig fraværende Eiers Hænder ikke var bleven istandsat eller vedligeholdt, siden de Svenske for 20 Aar siden saa ilde havde medhandlet den, var den naturligviis meget forfalden, og Niels Juel maatte derfor sætte meget paa dens Istandsættelse. Den østlige Fløi af Slottet lod han indrette til et meget smukt Kapel, hvilket den 3die October 1687 med nogen Høitidelighed blev indviet af Biskop Thomas Kingo.

Ogsaa jus patronatus til Bjerrebye og Bregninge Kirker, matrikulerede for 65 Tønder Hartkorn, erhvervede han sig ved Kjøb. Disse tvende Jura vare tilligemed deres matrikulerede Hartkorn, ved Pantebrev af 15de Jan. 1662 blevne pantsatte til Magistraten i Svendborg af Frøken Hedevis, Ebbe Ulfeldts, for den Sum 2000 Rd, som Frue Helvig Hardenberg havde legeret til Fordel for Lemmerne af det af hende i Svendborg funderede Hospital. Ikke destomindre bleve de efter Kongelig Befaling ved adelige Kommissairer udlagte til Rigsadmiral Bjelke, formodentlig med Forpligtelse at være ansvarlig for ovenmeldte Kapital og Renter til Svendborg Hospital. Rigsadmiralen solgte igjen sin Rettighed til Niels Juel, der atter til Svendborg Magistrat udstædte sin Revers af 1ste Marts 1679 for 2000 Rd. med aarlig 5 pEt. Rente, for hvilken Kapital jus patron til ovennævnte Bjerrebye og Bregninge Kirker tjener til Underpant til evindelig Tid, saa at Kapitalen er uopsigelig og Debitor har Ret til at besætte visse Pladser i Hospitalet efter Foundationen.

Niels Juel opholdt sig tilligemed sin Frue Margarethe Ulfeldt meget paa Thorseng, hvor han formodentlig haabede i Rolighed at tilendebringe sine Dage. Imidlertid blev dette dog ikke Tilfældet. 1689, da Krigen syntes at ville bryde ud paa ny, blev han igjen udkommanderet. Den store Mand fulgte sin Konges for ham saa ærefulde Kald og forlod sit fredelige Thorseng, for atter paa Søkrigens store Skueplads at gavne sit Fædreland. Dog fik han ikke Leilighed til ved nye Bedrifter i sin Alderdom at fornye sin Ungdoms og Manddoms Hæder. Krigen kom ikke til Udbrud og Juel vendte efter nogle Krydstogter igjen tilbage. Men da han ved mangehaande vigtige Forretninger nødtes til atter at opholde sig i Kjøbenhavn, døde han der Aar 1697, og ligger begravet i Holmens Kirke, hvor et herligt Monument pryder hans Grav.

Hans efterladte Enke, Margarethe Ulfeldt, overlevede ham i 5 Aar og lagde før sin Død Grunden til det endnu i Roskilde blomstrende Frøkenkloster, ved dertil at legere sin i Byen beliggende Gaard, en Deel Bøndergods og en Kapital af 8000 Rdlr.

Ved General - Admiral - Lieutenant Niels Juels Død tilfaldt Thorseng hans Søn Knud Juel, Etatsraad og Amtmand over Kjøbenhavns Amt, gift med Komtesse Elisabeth Knuth, Omendskjønt dennes Embede ikke tillod ham for bestandig at opholde sig paa Thorseng, forsømte han dog ikke ved Kjøb af Jordegods paa denne Øe, at forøge den ham efter hans Fader tilfaldne Arvedeel, for om muligt med Tiden at bringe hele Øen under eet Herskab og saaledes see sin Plan, der maaskee allerede havde været hans Faders, realiseret, nemlig at faae hele Thorseng oprettet til et Stamgods. Imidlertid oplevede han ikke denne sin Plans Udførelse, men han bestemte sin sidste Villie desangaaende i sit Testamente af 18de Jan. 1789, confirmeret af Kong Frederik den 4de den 3die April f.A.

I dette Testamente indsætter han sin svoger, dengang Oberst, siden General - Major, Gregers Juel, Herre til Eriksholm, til Executor af sin sidste Villie; ifølge hvilken hans Enke skulde beholde Thorseng og hans hele

Øen Thorseng 1823

Boe indtil hans ældste Søn, Niels, havde fyldt sit 18de Aar, da han skulde tiltræde Godset under Gregers Juels Kuratel.

Da Enken, Frue Elisabeth Knuth, siden giftede sig med Oberst Møsting, gav dette Anledning til en Proces imellem hende og Gregers Juel paa Børnenes Vegne, hvilken endtes ved en nedsat Kommissions Dom af 15de August 1714 saaledes, at Enken med hendes Mand erholdt Tilladelse til at boe paa Thorseng Slot og nyde alle de hende i Testamentet tilstaaede Rettigheder, imod at opfylde de hende i samme Testamente paalagte Forpligtigelser fornemlig i Henseende til Godsets Vedligeholdelse, samt stille antagelig Sikkerhed for de hendes Børn legerede Kapitaler. Dog skulde hun være forpligtet til, saasnart den ældre Søn fyldte sit 18de Aar, at afstaae hele Godset til Ham og, som bemeldte Dom udtrykker sig, sig dermed ei videre at befatte hverken med Beboelse eller nogen anden Indkomst i anden Maade deraf at nyde.

Paa Enkefrue Elisabeth Knuths Ansøgning om at den hendes afdøde Mand og dennes Fader allernaadigst tilstaaende Skattefrihed maatte udvides til Arvingerne i den Juelske Familie, erholdt hun Benaadning af 21 October 1709 paa bemeldte Skattefrihed for 3de Aar, at regne fra hendes afdøde Mands Statsraad Juels Dødsdag; men efter disse tre Aars Forløb skulde samme Frihed aldeles ophøre, saa at der nu af Thorseng Stamhuus svares alle de samme Skatter og Afgifter, som af alle andre privilegerede Sædegaarde i Danmark.

Statsraad Knud Juel havde efterladt sig fire levende Sønner: Niels, Karl, Jens og Knud, samt en efter Faderens Afgang født Søn, der døde som Barn. Ligeledes efterlod han sig 5 Døttre, at hvilke den ældste Margarethe i Følge Testamentet gik i lige Arv med de 3 yngre Sønner, de fire yngste derimod skulde indsættes i Jomfrue - Klosteret i Roskilde.

Blandt Sønnerne tiltraadte Niels Juel, ifølge Testamentet og Stamhuus - Fundatsen, udstedt af Gregers Juul og dateret Kjøbenhavn den 1ste Mai 1711, Thorsengs Besiddelse, da han havde fyldt sit 18de Aar, altsaa den 19de Novbr. 1714. Om Karl Juel skal det følgende tales. Jens Juel blev Herre til Lundsgaard i Fyen og gift med Frøken Ide Holsteen fra Arreskov. Knud Juel, den yngste af Etatsraadens Sønner, blev efter Rygtet, medens han endnu var ung, skudt af sin egen Hovmester, da han var paa Jagt her paa Thorseng. (En Lund, hvori Ulykken skeete, kaldes endnu til Erindring herom, Junkerlund.) Hans Liig findes i Bregninge Kirkes underjordiske Begravelse uden nogen Indskrift, de øvrige tre Brødres Liig findes alle i samme Kirkes aabne Begravelse over Jorden.

Kammerherre og Oberst Niels Juel kom, som sagt, i sit 18de Aar i Besiddelse af Stamhuset Thorseng og nød den uforstyrret fra Aar 1714 til 1741. I dette Aar fremkom den svenske Legations Sekretair v. Höpcken, paa den svenske Oberst og Greve Ebbe Ulfeldt Ridderschanzes Vegne, med adskillige Prætensioner paa Thorseng og Valdemars Slot, hvilket han foredrog i det tyske Kancellie i Kjøbenhavn. Grev Ridderschanzes formeenlige Rettigheder grundede Legations-Sekretairen dels paa en Arveforlig efter Frue Kirstine Munk, dateret 19de August 1661, som af bemeldte Greve nylig tilfældigviis skulde være fundet, og ifølge hvilket hans Farfader, Frøken Hedevis Mand, Grev Ebbe Ulfeldt, Rigsraad i Sverrig, var bleven Arving til Thorseng; dels derpaa at bemeldte Greve virkelig havde haft Thorseng i Besiddelse indtil Aar 1675, da den, efter Præstendentens Formeening formedelst de indfaldne Troubles imellem Danmark og Sverrig var bleve ham betagen; og dels paa Traktaten til Roskilde, den saakaldte Byereces af 22de Februar 1658 og det Lundiske Fredsfordrag af 16de September 1679, ved hvilke tvende Fordrag Grev Ebbe Ulfeldt utrykkelig var bleven restitueret og konfirmeret i alle sine Rettigheder og i Besiddelse af sine i Danmark beliggende Godser.

Øen Thorseng 1823

Men Kammerherre Niels Juel beraabte sig i sin Erklæring til Kongen af 16de Octbr. 1740 ikke allene paa de 60 Aars Hævd, som den Juelske Familie havde paa Thorseng, men beviste endog ved Pantebreve, Skjøder, Kontakter, Indførselsforretninger og andre Dokumenter, at enhver, endog den mindste Deel af Thorseng, var af den Ulfeldtske Familie efterhaanden afhændet og ligeledes efterhaanden af den Juelske Familie tilforhandlet, saa at den hele Sag naturligvis henfaldt af sig selv og Grev Ridderschanzes formeentlige Prætensioner bleve til intet.

Under denne Stamhuusherre forskjønnedes Thorseng meget ved de mange Frugthavers Anlæg, hvortil Kammerherren forskrev Træerne for sin Regning, forærede Bønderne dem og tvang dem, som modsatte sig, til at plante dem. Ved disse Frugthavers Anlæg lagde han Grunden til den senere hos mange her paa Thorseng forøgende Velstand. Ikke mindre fortjent gjorde han sig ved at indkalde adskillige fremmede Fabrikantere, der nedsatte sig i Troense, og derved ikke lidet bidroge til denne Flekkes Opkomst, dog ere de af dem anlagte Manufakturer nu forlængst ophørte. Fremdeles forskjønnede han Valdemars Slot meget, især ved, fra ny af og særdeles skjønt, at opbygge Ladegaarden, efter den i Aaret 1749 aldeles var afbrændt.

Kammerherre Oberst Niels Juel døde den 7de April 1766 i sit 70 Aar efter at han havde været Besidder af Thorseng over 50 Aar. Han var gift med Frøken Sophie Amalie Pasberg, der under en stedsevarende Sindssvaghed overlevede ham i 22 Aar og døde uden Børn den 29de Decembr. 1788. Ogsaa hendes Levninger hvile i Bregninge Kirke aabne Begravelse over Jorden.

Ifølge Stamhuusfundtsen tilfaldt Thorseng hans ældste Broder Carl Juel, Geheime - Konference - Raad, Ridder af Seraphiner og Dannebrogsg-Ordenen, Hovmester over Sorøe ridderlige Academie og Stiftamtmand i Fyen og Langeland. Han var født i Kjøbenhavn den 22de Juli 1706, havde beklædt mange vigtige Embeder og var 1757 Amdassadeur ved det svenske Hof.

Han udstedte et nyt Stamhuusbrev, dateret den 18de Februar 1767 for Stamhuset Thorseng, hvori de Forandringer ere indførte, hvilke efter den i Anledning af Hr. Generalmajor Gregers Juels Stamhuusfundats nedsatte Kommisions - Dom af 15de Juli 1728 og derpaa følgende Høiesterets Dom af 17de Juni 1732, skulde finde Sted i Henseende til Successionen, den længstlevende Ægtefælles Donaire m. v., hvilket Stamhuusbrev, som er læst inden Fyenboe Landsting den 25de Februar 1767, er bestandig gjældende for Fremtiden. Geheime - Konferenceraad Karl Juel var ikke længe i Besiddelse af Stamhuset Thorseng. Han døde Aaret efter at han havde tiltraadt det, den 2den September 1767 i sit Alders 62de Aar, og blev biesat den 28 September f. A. i Bregninge Kirkes aabne Begravelse over Jorden.

Han havde været tre Gange gift. Første Gang med en Kontesse Schleunitz fra Sachsen, som døde 1756 og er biesat i Bregninge Kirke. Anden Gang med Frøken Anne Margarethe Juel, datter af Hr. Geheimeraad Peder Juel paa Berringe. Hun blev Moder til nuværende Stamherre til Thorseng, Hans Excellence Hr. General - Lieutenant Frederik Juel, og døde kort efter at hun havde bragt samme til Verden, 1761. Ogsaa hendes Liig findes i Bregninge Kirke. Tredie Gang med Frøken Amalia Kirstine Raben, som blev Moder til 4 Sønner og een Datter. Hun overlevede sin Mand og døde paa Juelsberg.

Under denne Stamherre blev alt paa Thorseng beliggende Bøndergods indlemmet under Stamgodset, paa trende Bøndergaarde nær, en i Stiovl, een i Søeby og een i Gjesinge, hvilke for omtrent 40 Aar siden ere tilkjøbte af nærværende Stamherres Formynder, men udgjøre tilligemed Øen Hjortø et særskilt

Øen Thorseng 1823

Allodiagods, paa hvilket til evig Tid hefter den Sum 2500 Rd. d. E., som af Frøken Kirstine Juel ved Fundats, dateret Svendborg den 5die December 1774, er legeret til 8 Fattige paa Thorsengs Stamherre, som Debitor, aarligt svarer 4 Pct. i Rente.

I sidste Halvdel af forrige Aarhudrede har Thorseng ikke mindre end 4 Gange været hjemsøgt af Qvægsyge. Især var vinteren 1778 - 79 og derpaa følgende Sommer høist sørgelige for Øens Beboere. Ei nok, at en stor Mængde Creature bortreves af den da graserende Qvægsyge, men Øen blev endog besat af 101 Mand gevorbne Soldater og 10 Underofficerer, kommanderte af Lieutenanterne Darre og Rosing. Disse ihjelsloge der sunde saavelsom det syge Qvæg, hvor Sygdommen i mindste Maade yttrede sig, indsluttede Byerne, spærrede Veiene og alle Overfarter ej blot for Qvæg men og for Mennesker, Korn og alle Varer, og besværede desuden, som man paastaaer, formedelst Mangel paa Mandstugt, Øens Indvaanere meget. Endelig bleve de afløste af 66 Mand andre Tropper og 5 Underofficerer, der i Stamherrens Fraværelse overlodes til den sindige Forvalter Hansens Disposition. Øen erholdt da nogen Lettelse, dog aabnedes først Overfarten til Langeland i October 1779; efterat den havde været spærret et heelt Aar og imellem Thorseng og Svendborg over et halvt Aar.

Dette er maaskee og den eneste trykkende Indqvartering, Thorseng har vidst af fra 1658 da Karl den 10de gik over Belterne, til 1807, da en betydelig Deel af Gen. Ewalds Tropper gik over Øen, for at samles paa Lolland og Falster. I de følgende Aar vedvarede Indqvarteringen næsten bestandig, da deels meget Militair drog baade frem og tilbage over Øen, deels enkelte Kompagnier kommanderedes herover fra Langeland i Vinterqvarter. I Foraaret 1808 droge ikke allene 1000 Mand Spanier herover til Langeland, men Øen blev endog besat af et Kompagnie lette Tropper af Regimentet Barcellona under anførsel af den vakkre Kapitain Saliquet, hvis elskværdige Karakter og humane Opførsel herpaa Øen længe vil blive i kjær Erindring hos Mange. Overalt var man baade med Officerernes of Soldaternes Forhold herpaa Landet saavel tilfreds som man nogenlunde har været med Fædrelandets egne; og da mod Slutningen af Sommeren henved 4000 Mand Spaniere i en Art af Insurrections Tilstand droge her over Øen, for fra Langeland af forene sig med en Nation, der dengang betragtedes mere som vor Fiende end Ven, vare dog de Execesser, som paa Overfarten bleve begaaede, saa faa og ubetydelige, at enhver Dansk vel har Aarsag at ønske, at hans Landsmænd i fremmed Land under lignende Omstændigheder aldrig vilde begaae dem større. Særdeles frygtsomme vare de i øvrigt paa denne Overfart, skjønt, som hver Mand veed, de aaldeles intet havde at befrygte. Af utidigt Hastværk svømmede mange Kavallerister paa og med deres Heste over Færgeløbet ved Svendborg. og da de formedelst Mængden ikke jurtigt nok kunde komme over fra Vemmenæs til Rudkjøbing, dræbte de mange af deres Heste og lode andre løbe, hvilke alle vare Hengster og foraarsagede ved deres Omløben adskillige Uleiligheder inden de efterhaanden bleve grebne. Kort efter, da endog nogle af dem ved Kjøb og Salg vare komne fra Haand til Haand, bleve de reclamerede af og overleverede til den franske militaire Øvrighed.

Øen Thorseng 1823

3die Kapitel.

Beskrivelse af og historiske Efterretninger om enkelte mærkværdige

Gjenstænder paa Thorseng i Særdeleshed.

Den Ærbødighed, vore Forfædre udviser fir alt, hvad der paa nogen Maade stod i Forbindelse med Religionen, er uden Tvivl Aarsag i, at Kirkerne, frem for saa mange andre Bygninger af lige Ælde og Styrke, næsten overalt endnu ere de eneste fuldstændige, skjønt vist nok ofte meget vandannede Mindesmærker fra den tidligere Middelalder. Saaledes ogsaa her paa Thorseng. Øens trede Sognekirker have vel alle været mindre betydelige Forandringer underkastede, med deres oprindelige Form er dog tildeels vedligeholdt og endnu kjendelig nok. De ere jer, om ikke de ældste, saa dog de anseeligste og fuldstændigste Vidner om vore Fædres Daab, og jeg vil derfor først foretage deres Beskrivelse i Forening med de historiske Efterretninger, jeg har kunnet samle saavel om Kirkerne selv, som de dem tilliggende Sogne m.v.

At Landet Kirke er Øens ældste Kirke synes baade dens Navn og Beliggenhed midt paa Øen at tilkjendegive, imidlertid synes dog og dens reele og solide Bygningsmaade at vidne om et Værk, snarere af det 15de end af et tidligere Aarhundrede.

Kirken, som næsten heelt er opbygger af hugne Steen, er passende efter Sognets nyværende Folkemængde. Den hviler paa en Grund af særdeles vel tilhugne Kampsteen, blandt hvilke nogle over 5 Alen lange. Den bestaaer af 4 Afdelinger: Taarnet, den egentlige Kirke, Choret og et lidet halvcirkelformigt Sakrestie i den østlige Ende. Intet Aarsral tilkjendegiver dens Ælde, men paa Taarnet, der i senere Tider er opført af Muursteen paa Sognets egen Bekostning, findes Aarstallet 1634 tilligemed Bogstaverne PSA, der tilkjendegiver den dalevende Sognepræsts Navn, Peder Sørensen Aarhuus. Paa den søndre Side af Kirken sees Spor af en Dør, der i Almindelighed kaldes Munkedøren. Grundstenen under samme er kjendelig forsligt og næsten blank, efter Sagnet af Munkenes Kapper.

Øen Thorseng 1823

Af Udhugne Zirater findes paa denne Kirke følgende:

a) Over Kirkedøren inde i Vaabenhuset en stor Kampesteen i Form af en Halvcirkel, hvis Diameter er $10\frac{1}{2}$ Qvarteer, hvori er ganske net udhuggen en ophøiet Figur med en Art Krone paa Hovedet, siddende i en oval Krands, der bæres af tvende halvliggende nøgne Figurer. Muligen skal den i Krandsen siddende Person forestille en af Nordens kronede Helgene, eller og maaskee den Konge eller Biskop, under hvilken Kirken er bygget; thi det er vel ikke antageligt, at denne kronede Figur skulde være Ridder Jørgen, hvem Kirken siges at være helliget.

b) Paa begge Sider af samme Kirkedør findes tvende i Steen plumpt udhugne chimæriske Figurer, eller Sphinxer med menneskelig Overdeel. Den høire af disse har mistet sit Hoved, den venstre ubeskadiget og holder et Slagsværd i Haanden. Figurernes Høide er omtrent een Alen.

c) Veste for hiin ovenomtalte Munkedør findes paa en indmuret Steen en udhuggen Løve og neden under et Menneske-Ansigt.

Man antager almindelig at denne Kirke har været dediceret til St. Jørgen. Denne de Spedalskes Patron har flere Mindesmærker her i Egnen. Paa Fyens Kyst ligeover for Thorseng har han endnu sit Kapel og sit Hospital; og Thorsengerne forud have sat deres Lid til ham, derom vidne de Sølvskeer, der endnu i sal. Birkerods Tid fandtes her paa Landet og hvorpaa stode Ordene: Help Ridder St. Jyrren! Maaske har dog kun et Kapel været ham helliget, og Indgangen til samme været fra Kirkens Chor igjennem Munkedøren. Endnu i Hr. Morsings Tid mod Midten af forrige Aarhundrede fandtes Levninger af St. Jørgens Billede i Kirken. Han findes ogsaa udskaaren i Træ paa Altertavlen staaende paa Lindormen, som han dræber med sit Spyd.

I Kirkens Taarn, hvis indre Deel forud og nu i de sidste Aar har været anvendt til Vaabengjemme, findes for nærværende Tid en særdeles god Klokke, deri ophængt af Thorsengs nærværende Eier Aar 1786.

Kirkens indvendige Prydelser svare ikke til dens skønne og solide Bygning. Altertavlen er meget brøstfældig, dens maadelig dannede Figurer i heelt ophøiet Arbeide meget beskadiget. Paa Alteret findes en Sølvskat givet af Hr. Hossum Aar 1667; dertil hører en Disk uden Indskrift og en Oblatæske givet af Hr. Peder Jensen 1692. Fremdeles to store Messinglysestager givne af benævnte Hr. Hossum 1650. I Choret hænger en temmelig stor ottearmet Lysekroner af Messing, skjenket til Kirken af Hr. Peder Jensens Hustru Anne Kristine Jørgens-Datter Aar 1714. Døbefonten neden for Choret bestaaer af en svær Granitblok med et stort Messing-Fad unde Indskrift.

Blandt Liigstenene i Kirken findes foruden adskillige over nogle af Sognets præster, een over Hr. Niels Augustinson Skandorf, Sognepræst til Sandbye i Lolland, død 1679 i sit 31te Aar. Han var trolovet med Hr. Hossums Datter, men da han kom til Landet Præstegaard for at holde Bryllup, blev han syg af Feber og døde der. Fremdeles en Steen ved Opgangen til Præstestole over Højædle og Velbyrdige Hr. Axel Luel født 1655 paa Vosborg i Jylland af Hr. Kristian Klaus og Sophie Gyldenstjerne, død 1720 i sit 64de Aar. Hans Kaarde hænger i Choret. Over denne Mands Levnet synes at hvile et hemmelighedsfuldt Slør. Han skal have været Gouverneur i Ostindien og der fortælles, at han, da han var falden i Unaade ved Hoffet, henvendte sig til tvende af den Juelske Familie, formodentlig hans Fætttere, der da venskabeligt modtog ham med de Ord, at 2 Hjul vel kunde bære en Axel, hvorpaa de overlode ham en Gaard i Strammelse til Beboelse. Her boede ogsaa i mange Aar hans Gemahlinde, Frue Sophie Amalie Pasbjerg, der overlevede ham til 1740, og efter hende fører bemeldte Gaard endnu Navn af Fruegaarden.

Bregninge Kirke har i Begyndelsen ligesom Landet Kirke kun havt een Lænde Bygning, men dens Form har siden undergaaet betydelige Forandringer ved Sidefløies Tilbygning. Kirkens egentlige Alder er ubekjendt. At den er ælde end 1376 sees af den i foregaaende Kapitel omtalte Ligsteen. Jacob Rosenkrands lod i Slutningen af det 16de Aarhundrede tilbygge den saakaldte ny Kirke mod Søndén, hvilken bestaaer af to

Øen Thorseng 1823

Hvelvinger og var i Særdeleshed bestemt for Indbyggerne paa Thorøe, som deri have haft deres Stolestader. Disse søgte nemlig Bregninge Kirke saalænge indtil Frue Ellen Marsvin, Aar 1640, lod bygge og til Gudstjeneste indvie Kapellet paa Thorøe. Hun tilbød da Hr. Peder Sørensen Sognepræst til Landet og Bregninge, at reise derover hver anden Søndag for at forrette Gudstjeneste, men da han allerede havde tvende Kirker at bestride, undskyldte han sig, og Thorøe blev da lagt under St. Nicolai i Svendborg.

Under den nordre Side af Kirken lod Frue Pernille Gyldenstjerne indrette en skøn Hvelvet Begravelse for sig og sin Mand, dog kom ingen af dem deri, men ligge begravne i Hæsing Kirke ved Arreskov,

Over denne Begravelse ere senere af den Juelske Familie opførte trende Hvelvinger, der udgjøre et ved trende Jern - Stakitporte fra Kirken afsondret Begravelses Kapel for benævnte Familie. I Aaret 1753 lod Kammerherre Niels Juel give Kirken en Hovedreparation baade ind og udvendig, hvorfor den især inden i har et nyere og smukkere Udseende end de tvende andre Sognekirker her paa Landet, dog er den formedelst de tilkommende Sidebygninger meget mørk.

Bregninge Kirke. Svendborg Amt.

Årstal ukendt

Taarnet har nærværende Stamherre omdannet til et ottekantet Observatorium, der bestaaer af en liden Sahl med Vinduer til alle Sider og ovenpaa en aaben Altan.

Paa Klokken i Kirketaarnet findes følgende Indskrift: Anno Dei 1590 Frue Hedevig Harderberg til Arresjov og hendes Søn Jacob Rosenkranz lod den klock støb den 8 Juli. Mester Michael Westsael von Rostok hat mich gossen; aus dem Fur bin ich geschlossen.

Øen Thorseng 1823

Altertavlen er af nyere Art og taalig malet. Paa Kalk og Disk findes Niels Juels og Margrarethe Ulfeldts, paa Lysestagerne Erik Rosenkrands og Helvig Hardenbergs Navne og Vaaben.

Om Messehagelen er talt i foregaaende Kapitel.

Paa Prækestolen et Vaaben, hvori en ophøjet Rhombus og et Ulvehoved. Ovenover staaer IRKF. FPGSF, neden under IRKM. FPGSM. At disse Bogstaver betyde Jacob Rosenkrands of Frue Pernille Gyldenstjerne, er klart, men hvad Slutningsbostaverne F og M tilkjendegive, veed jeg ikke. Øverst staaer endnu et Vaaben med en Stjerne og 2 Løver og paa en ande Side af Præstestolen Aartallet 1621.

I den ovenomtalte underjordiske Begravelse, hvortil fra Kirken fører en muret Steentrappe, findes foruden Junker Juels Liig, som er omtalt i 2det Kaåitel, endnu tre andre Liig; nemlig:

a) Hans Søster Margarethe Juel, død paa Waldemars Slot 1756. b) Frøken Lene Katharina Juel, Axel Juels Søster. Hun omkom i den ulykkelige Ildebrand paa Operahuuset i Kjøbenhavn den 19. April 1689 og hendes Levninger bære endnu Præg af den Dødsmaade hun havde. c) Frøken Katharina Serfeldt død 1700.

I den store Begravelse over Jorden findes, foruden de i 2det Kapitel anførte Personers, endnu en Deel større og mindre Liig, alle af den Juelske Familie.

Paa Kirkegulvet findes en deel Ligsteene, men alle, paa den ovennævnte fra 1376 nær, nye og af ingen særdeles Interesse.

Angaaende den i flere Skrifter omtalte Runesteen, som skal findes paa Bregninge Kirkegaard, kan jeg ingen Efterretning give, da det er mig umueligt at finde den. Jeg har vel en Afskrift af den i samme udhugne Skrift, men jeg har Tvivl om dens Nøjagtighed. Salig Birkerod forklarer den saaledes: "Edsver Sadsersen lod færdige, hænge, hellige og vie Kirkeristerne, Mester gjorde mig:" og formener at Stenen tilforn har ligget over Laagen, hvor Kirkeristen har været, formodentlig ved den søndre Indgang til Kirkegaarden, som nu er tilmuret. Besynderligt er det, at ikke et eneste Menneske her paa Thorseng kan give mindste Efterretning om denne saa ofte omtalte Steen.

Bregninge Kirke skal fordum have ført Navn af St. Andræ Kirke, og denne Helgens fordyldte Billede, korsfæstet paa Andreaskorset X med Hænder og Fødder bundne tilsammen, har prydet den Chor. Nu findes det der ikke.

Saavel Bregninge som Landet Kirkegaarde ere omgivne med Steengjærder og ved dem begge finder man endnu Levninger af de gamle Kirkelader. Den sidste er for faa Aar siden udplanneret og anlægt i nyere Smag.

Landet og Bregninge Sogne have før og strax efter Reformationen været adskilte ligesom nu, med Bregninge Præstekalds ved adskillige sammenstødende Omstændigheer bevirkede Fattigdom var Aarsag i at begge Sogne bleve annecterede. Nærmest efter Reformationen 1540 var Hr. Knud Nielsen Præst i Bregninge. I hans Tid er uden Tvivl Præstegaarden første Gang afbrændt.

I Hans Eftermands Hr. Peder Philosophs Tid afbrændte den anden Gang, og da tillige baade Korn- og Qvægtienden af Kongens Gaard, Kjærstrup, af Lehnsmanden Jacob Schested blev ham fratagen, og Præstegaardens Avling desuden var meget slet, nødtes han til at forlade Kaldet og begive sig til

Øen Thorseng 1823

Kjøbenhavn, hvor han paa Klosteret nød Kosten til sin Død. Han har uden Tvivl været en lærd Mand i sin Tid og gav sig af med at gjøre latinske Vers.

Hans Eftermand Hr. Mads Jacobsen havde neppe faaet Gaarden opbygget førend den tredie Gang afbrændte, og Præsten maatte begive sig til Svendborg, hvor han i megen Fattigdom boede til Leie, indtil han tilsidst modtog et Kapelanie i Verde, hvor han døde.

Sognet var nu i nogle Aar uden Præst. Vel blev der gjort Forslag til en anden Præstegaards Anskaffelse i Troense eller Nybye, men intet blev udført. Endelig blev Bregninge annecteret til Landet Sogn ved Kong Frederik den 2dens Reskript, datteret Frederiksborg den 20de Augsut 1575, som der staaer, Bregninge Sogn skal være et fast ringe Sogn o. s. v. Præstegaarden blev da ikke opbyggt igjen, men dens Jorder og Kaldets øvrige Indkomster lagte til Landet Sogns Præst. I dette Sogn havde imidlertid Hr. Povel været præst omtrent paa samme Tid, som Hr. Pder i Bregninge. Han kaldes Povel N. formodentlig Nielsen forresten vides intet om ham.

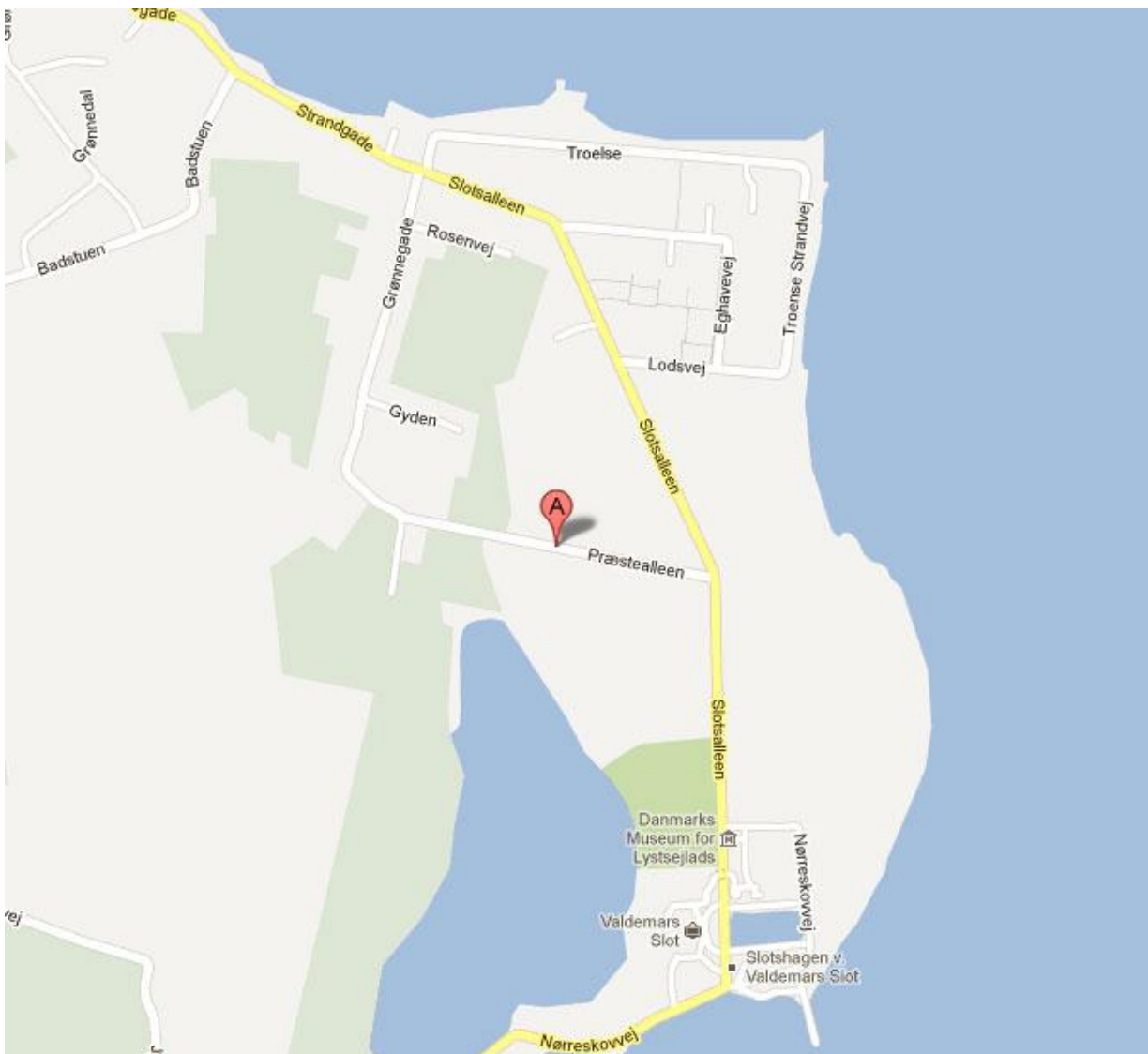
Hans Eftermand Hr. Niels Mule var Præst, da begge Kaldene bleve annecterede, og døde 1581. Han succederedes af Hr. Morten Nielsen Cimber Mesbingius, der først havde været Rector ved Nyborg Skole, dernæst Commminister sammesteds og endelig blev kaldet til Sognepræst for Landet og Bregninge Menigheder af Frue Helvig Hardenberg, hvor han døde Aar 1618. Til Medtjener havde han paa sine sidste Dage Hr. Peder Søssresen Aarhus, der blev Sognepræst efter ham og døde 1649. Efter ham kom Jens Mogensen Hossum, der ogsaa havde været sin Formands Medtjener paa fjerde Aar. Han var født i Hosum Præstegaard i Salling, blev 1670 Provst i Sunds Herred og døde 1679. Ved sin Hustrue Karen Mogensdatter fra Qverndrup Præstegaard, blev han Fader til den saa ofte nævnte Hr. Peder Jensen, der først blev ham adjungeret ved Kong Kristian den femtes Kaldsbrev af 19de October 1672 og siden succederede ham. Efter Landsbyen Lundbye, tæt ved Landet Præstegaard, antog han Navnet Luccoppidan, der siden blev hans Families Tilnavn. Han var Magister, stor Ven af Oldsager og skal have efterladt sig adskillige Optegnelser, der ere af Vigtighed for Kirkehistorien. Pontoppidan nævner ham derfor og ved adskillige Leiligheder med Agtelse. Han opbygte den største deel af Landet Præstegaard, og findes hans Navn adskillige Steder anbragt paa samme.

Med sin Hustrue Anne Kristine, Professor Jørgen Falsters Datter i Odense, avlede han en Søn, Niels Pedersen Luccopidan, der blev sin Fader adjungeret Aar 1717, men fulgte ham i Embedet Aaret derefter, da Faderen ved Døden var afgaaet. Han arvede Faderens Lyst til Atiqviteter og har efterladt sig nogle Skrifter i Vers og Prosa, som findes anførte af Worm. Han var gift første Gang med en Datter, Dorthea, af Hr. Povel Jacobsen Langeland, Sognepræst til vor Frue Kirke i Svendborg, anden Gang med Hans Christens Datter, Karen Rask fra Odense. Hun overlevede sin Mand, der døde 1730, og ægtede hans Eftermand, Magister Mathæus Reutze, hvilken hun ogsaa overlevede, og efter hans Død atter ægtede hans Eftermand, Hr. Kristian Morsing, født i Hiarch Præstegaard i Salling. Ikke destomindre var hun dog kun 38 Aar gammel, da hun 1745 døde. Ved Hr. Morsings Tiltrædelse bleve Sognene igjen Aar 1738 separerede ifølge Kongelig allernaadigst Bevilling af Kong Kristian d. 6te Bregninge blev da forenet med Waldemars Slots Kirke og fik sin egen Præst. Hr. Morsing døde 1760 og efterfulgtes af Hr. Simon Pedersen Riise, født i Odense 1715. Han havde tilforn 9 Aar været Præst til Bregninge og Slotskirken, var gift med Charlotte Katharine Woiselofsti, forberede en Deel paa Præstegaarden og døde 1790. Hans Eftermand Hr. Mathias Muusmand fra Haderslev ægtede sin Formands Datter, Juliande Sofie Amalie Riise, der endnu lever (1823). Han havde først været

Øen Thorseng 1823

præst i Tvede og døde Aar 1810, efterat han Aaret i Forveien havde resigneret til nuværende Sognepræst Fred. Krist. Lund.

Da Sognene ved Hr. Magister Reutzes Død bleve separerede, udnævnes Hr. Kristoffer Iversen til Sognepræst for Bregninge Menighed. Kaldets Indkomster vare imidlertid betydeligt blevne forøgede, ikke allene formedelst det Honorarium, Præsten aarlig erholdt fra Slottet, for at holde Gudstjeneste i det derværende Kapel, men fornemmelig fordi Troense Bye allerede da begyndte at tiltage i Folkemængde og Velstand. Imidlertid fattedes en Præstegaard til den ny Præst. For at raade Bod derpaa blev en Gaard i Nybye med tilligende Jord ham anviist og tillige beholdt han den, den forrige Bregninge - Annex - Præstegaard tilligende Jord. Men en ulykkelig Skjæbne synes at have hvilet over dette Sogns Præstegaarde. Fjerde Gang afbrændte Gaarden og Præsten blev anviist den nu saakaldte Fabrique - Bolig i Troense til Opholdssted medens Gaarden igjen blev opbyggt. Fra dette Præstens Ophold i Fabrique - Boligen skriver sig endnu Navnet Præste - Alleen, hvilket Navn den Allee fører, der gaaer fra Fabriken til Slots Alleen.

Hr. Iversen var gift med Barbare Juliane Steen og døde Aar 1751. Hans Eftermand den ovennævnte Hr. Simon Pedersen Riise blev forflyttet til Landet 1760 og succederedes af Hr. Kugler. Denne rafede i

Øen Thorseng 1823

Ueninghed med Administrationen for Stamhuset i nærværende Stamherres Mindreaarighed i Anledning af den afbrændte Præstegaards Opbyggelse i Nyebye. Denne Ueninghed gav Anledning til at den allerede næsten færdige Præstegaard blev omdannet til en Bondegård og en ny Præstegaard blev bygget i Bregninge Bye, ved hvilken Forandring Præsten tabte den ene Gaards Jord. Hr. Kugler, kjed af Thorseng, formedelst denne og flere som da blev kaldet til Sognepræst for Bregninge og Slottets Menigheder 1773. Han var en Cimmerbølle paa Langeland. Han døde 1799, 82 Aar gammel, og succederedes af nuværende Sognepræst Hr. Kristian Jensen Krarup.

Bjerrebye Kirke bestaaer foruden Taarnet kun af een bygning i Længden, der i Aaret 1634 er forøget med en Sidebygning i Nord. Kirken skal efter sagnet være bygge af en Biskop, men af hvilken eller naar vides ikke, thi af den Indskrift, som findes paa Degnestolen ved Alteret: anno Dni 1136 completumk est hoe, tør man vel ikke slutte med Vished i denne Kirke være meget gammel, da dens Mure uvendig understøttes af mange murede Piller, som efterhaanden ere tilsatte. Ogsaa synes den hele indvendige Bygningsmaade ved sine plumpe Piller og uregelrette Hvelvinger meget godt at kunne passe til det 12te Aarhundrede. En Dør i Muren, hvoraf endnu findes Spor, skal have ført til et Kapel, der har baaret Navn af St. Mortens, efter hvilken Helgen Nogle antage at den hele Kirke har været opkaldet. Ogsaa kaldes den i et gammelt Epitaphium af 1552, hvorom mere siden, templum sancti Martini. Hans Billede af Træ med Bispestaven i Haanden hænger endnu i Choret.

Kirken er temmelig stor og rummelig, men ikke smuk. I Taarnet hænger en maadelig Klokke med Indskrift omtrent som i Bregninge.

Til Kirkens gamle Ornamenter hører foruden ovennævnte St. Mortens Billede et meget stort Krucifix og en Maria med Barnet.

Over Altertavlen, som er Form af et Skab med mange udskaarne Figurer, staaer med Munkeskrift: Salve crux digna, super omnia ligna benigna, tu me consigna, moriar ne, og neden under findes Kristus afmalet med tvende Kirkefædre paa hver Side, om hvilke slynger sig et Baand, hvorpaa deres Navne og Symbola ere anbragte saaledes:

Paa høire Side:

Hieronymus: Passio tua Domine est remedium. Augustinus. Inspice vulnera redemptoris.

På venstre side:

Gregorius. Passio ministri ad memoriam reducet me.

Ambrosius. Noli tantum amittere beneficium.

Paa Kalken findes disse Ord: Jeg skal bruges efter Kristi Skik og ei efter Pavens vrangt Digt. Under samme staaer: Denne Kalk hører til Bjerrebye Kirke. H. H. P: S. N. M. S. formodentlig Hr. Hans Pedersen Sandager og Hustrue.

Paa Daabens store Messingfad staaer 1636 Elisabeth Augusta C. 4. Hun var Kristine Munks Datter, gift med Hans Lindmoe paa Wedelsborg.

Øen Thorseng 1823

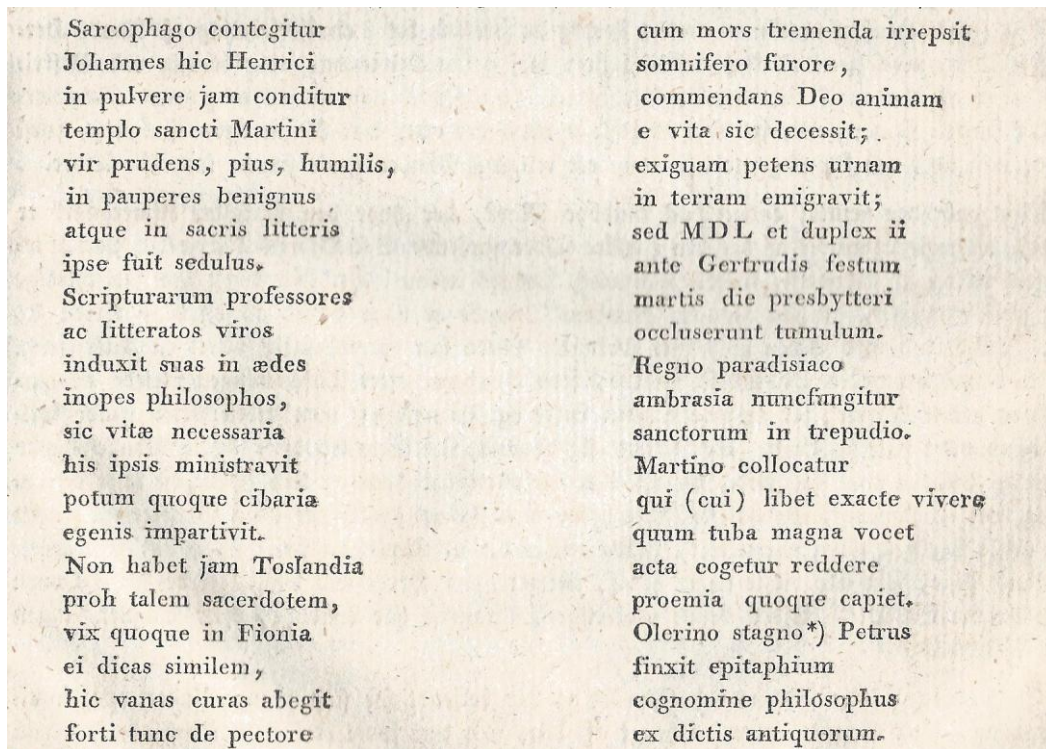
En Fortegnelse over Præsterne i dette Sogn siden Reformationen findes paa en Tavle ophængt i Kirken, men i gamle Breve, som Hr. Peder Jensen har samlet angaaende Thorsengs Birketing nævnes allerede 1460 Hr. Niels Stasffesen, Tingskriver, som Præst i Bjerrebye; ligesom og den første Præst sammesteds efter Reformationen, Hr. Johannes Henriksen, samt før ham en Kapellan i Bregninge og adskillige Degne anføres som Skrivere ved Tinget.

Følgende have været Sognepræster til Bjerrebye siden Reformationen:

1. Hr. Hans Henriksen døde 1552.
2. Hr. Stephan Hansen
3. Hr. Rasmus Larsen, nævnes ogsaa Hansen, døde 1599
4. Hr. Jørgen Staffelsen, kaldet af Frue Helvig Hardenberg 1599, døde af Pest tilligemed Kone og Børn 1629.
5. Hr. Hans Pedersen Sandager; Dr., tilforn Kapellan i Snøde.
6. Hr. Anders Rasmussen, døde 1663.
7. Hr. Hans Fich, døde 1698. Var gift med Birthe Sørensen-Datter, som ægtede hans Eftermand.
8. Hr. Povel Andresen Schyt, født i Uggerslev Præstegaard, gift anden Gang med Anne Chatarine Møller fra Gudbjerg Præstegaard. død 1752
9. Hr. Peder Ferslev fra Tidsted, død 1752.
10. Hr. Ulrich Adolph Switzer fra Varde, død 1763.
11. Hr. Hans Kasper Dresing, død 1770.
12. Hr. Georg Johan Flor fra Sylt, gift med Anne Elisabeth Dreyer fra Skalkendrup, død 1803.
13. Hr. Johan Georg Møller, Ridder af Dannebrogen, nuværende Sognepræst.
14. P. E Hes (retsen ulæselig håndskrift) død 1850?

I et meget gammeldags Egeskab, som endnu staar i Kirken, fandtes i Aaret 1682 af Hr. Hans Fich et Stitaphium skrevet paa Papiir i latinske rimede Vers med antique Karakterer. Det var forfattet af Sognepræsten til Bregninge, Hr. Peder Philosophus, over Hr. Hans Henriksen til Bjerrebye, Aar 1552. Hr. Fich lod det indsætte i en Ramme at bevare til Ihukommelse, men jeg har ikke været istand til at opspørge Originalen her paa Landet. Som Prøve paa de Tiders latinske Poesie afskriver jeg det her efter Hr. Peder Jensens Kopie.

Øen Thorseng 1823

iøvrigt findes ingen Epitasier i Kirken eller Indskrifter paa Ligstene, som fortjene at anføres Paa den smagfuldt anlagte Kirkegaard findes ved den vestlige Ende af Kirken et ret smukt Monument over salig Hr. Flor, opreist af hans taknemmelige Børn.

Bjerrebye Sogn har, saavidt vides, altid udgjort et særskilt Sogn for sig og har aldrig været forenet med noget andet; men Øen Hjortøe har fordom, som meldt, ligget derunder.

Om Præstegaarden er mig intet bekjendt uden dette, at den i Følge en Latinsk Indskrift over Døren paa Stuehuset har været afbrændt og igjen opbygget af Hr. Johan Fick Aar 1669. Heller ikke er mig noget mærkeligt bekjendt angaaende Øens Dengneboliger, uden allene dette, at Landet Sogns Degnebolig i Lundbye Aar 1779 aldeles afbrændte, og at til Uheld Bregninge Sogns Kirkebog just befandt sig i samme, fordi nemlig Sognene, uagtet deres Adskillelse i Henseende til Præst, dog endnu den Gang vare forenede i Henseende til Degn, hvilket vel er et sjeldent Tilfælde i den danske Kirkeforfatning. Som henhørende til Sogdenes Historie maa endnu her anføres at Udskiftningen begyndtes og fuldendtes i Bregninge Sogn 1787, i Landet Sogn og i Vemmenæs 1789 og i Bjerrebye Sogn 1800.

Den første Hensigt med nærværende Forsøg at forelæse det i en Forsamling af Sunds Herreds Geistlige, maa tjene til Undskyldning for, at jeg saa længe har opholdt mig ved Beskrivelsen af hvad der angik Kirkerne og Præsterne. Jeg vender mig nu til de øvrige Mærkværdigheder derpaa Øen og vil, for ikke at adskille hvad der efter dets Natur hører sammen, først opholde mig lidet ved Levningerne af endnu eet religiøst Mindesmærke fra de katholske Tider.

Man opbryder nemlig endnu paa Lundbye Mark, der hvor den saakaldte Kimergaard er bygget, Muursteensbrokker af det der i ældre Tider staaende St. Olufs Kapel. Paa Stedet, som endnu af Bønderne kaldes Kappellet, fandtes endnu i Hr. Morsings Tid saa tydelige Spor af Bygningen, at han maalte Grundens Længde at have været 58 og dens Brede $8\frac{1}{2}$ Alen. En derved med Steen indhegnet firkantet Plads har

Øen Thorseng 1823

formodentlig været en Kirkegaard. I dette Kapel bevaredes St. Olufs Billede, som Bønderne efter Tilsaaeningen pleiede at ombære paa deres Marker, for at give Sæden Lykke og Fremgang; men inden Aften skulde Billedet igjen være paa sit Sted. Det hændte sig engang, saa fortælles der, at en Bonde havde ombaaet Billedet paa sin Jord, da nu Aftenen overfaldet ham og han havde en lang og besværlig Vei til Kapellet, tog han Billedet hjem med sig og skjulte det i sin Bageovn, for at gan, næste Morgen tidlig ubemærket, kunde bringe det til Kapellet igjen. Men om Morgenen var hans Pige, som ikke vidste noget deraf, tidligere paa Færde end han, gjorde Ild i Ovnen og opbrændte St. Ole. Siden denne ulykkelige Tildragelse har Lundbye, efter Sagnet, ingen rigtig lykke haft.

En hellig Kilde fandtes ved Kapellet og var bekjendt for sine mange Underkurer, indtil den engang, siger Sagnet, blev misbrugt af Een, som deri førte et skabtet Veest, da den paa eengang mistede sin helbredende Kraft. Kilden findes der endnu med særdeles klart og godt Vand, men der paastaaes, at dens Væld er nu paa et andet Sted end forud. Navnet Kimer, som er tilfælles baade for Gaarden paa Stedet, hvor Kapellet laae og for adskillige Familier her paa Landet, skriver sig uden Tvivl fra den, der forud har kimet eller ringet med Kapellets Klokke. Af Kapellets Levninger skal Tilbygningen ved Bjerrebye Kirke være opført.

St Oluf Kilde Tangvejen 1

Kimergaard

Sognepræst Peder Jensen Lucoppidan ved Landet kirke "forfattede 1707": Om Sanct Olufs Capel paa Lande Sognegrund, som er nedbrudt.

Paa Lundby March udi Lande Sogn haver staaet et Capel som kaldtis St. Olufs Capel, som for lang tid siden er nedbrudt dog rudera findis der endnu, og grund volen, som paa disse tider gandske opbrydis af en Bonde, som bruger grunden. Stædet hafver Jeg maalt, og findis Breeden at have været inden muuren $8\frac{1}{2}$ allen, Lengden 38 allen, og en liden fiire kandted Kirchegaard derhos, som med steengierde har været indhegnet, og efter opschrift i gamel Proustebog kunde afles der udj 1 Læs Høe.

Midt udj same Capel har været en Kilde, som nu er tilstoppet, dog dend igjen har taget sit Løb uden for ved den Østre Ende.

Øen Thorseng 1823

Er der ved brugt megen Superstition i fordum tid, baade med Kilden, som blef holt for at hafve haft en Legedoms Kraft, indtil dend blef misbrugt af en, som toede deraf eet Schabbet Beest, da dend siden schulde have mist sin Kraft.

Dernest med St. Olufs Billede, som der fandtis, hvilchet Bønderne plejede, naar de hafde tilsaaet, at bære om, hver for sig paa deris Jord, at de schulde faa got Korn, men dog schulde hver som brugde Billedet, føre det til sit stæd igien om Aften. Nu hendede det sig, at en var gaaen temeligt langt ud paa Marchen til sin Jord med same Billede, og der Natten og en større Regn hannem paakom, unddrog hand sig for at gaae dend lange Vej, og bære Billedet til sit Stæd, og der ofver hemeligen tog Billedet hiem med sig, og skiulte det i sin Bagofven, med forsæt om anden dagen strax at ville føre det til sit Stæd. Men hans Pige, som iche viste deraf, gjorde tidlig Ild i Ofven, der Manden sof, og brende saa St. Olufs Billede op. Det er vist noch saaledes passerede, og haver end nogle haft dend Superstition, at de siden dend Tid ingen Lyche hafver haft udi bemelte Lundby".

Magister Peder Jensen Lucoppidan
(1651-1717)

Foruden Sporene af dette religiøse Mindesmærke findes ogsaa deels Spor, deels Levninger af de her paa Øen forhenværende Borge.

Der tales i ældre Optegnelser om Pils Slot, som skal have været stort og ligget ved Troende, omtrent hvor Bregninge Skov begynder. Af Bygningerne selv finder man nu intet Spor, men Navnet Pilegaard er endnu Familienavn for Adskillige her paa Landet, Bakken, hvor paa Borgen skal have ligget, kaldes endnu Pilebanken, og en Bugt af Havet, som Kysterne danne under denne Banke, kaldes endnu af Søefoene Pils Hul. (Pilekrogen Bregninge Skov)

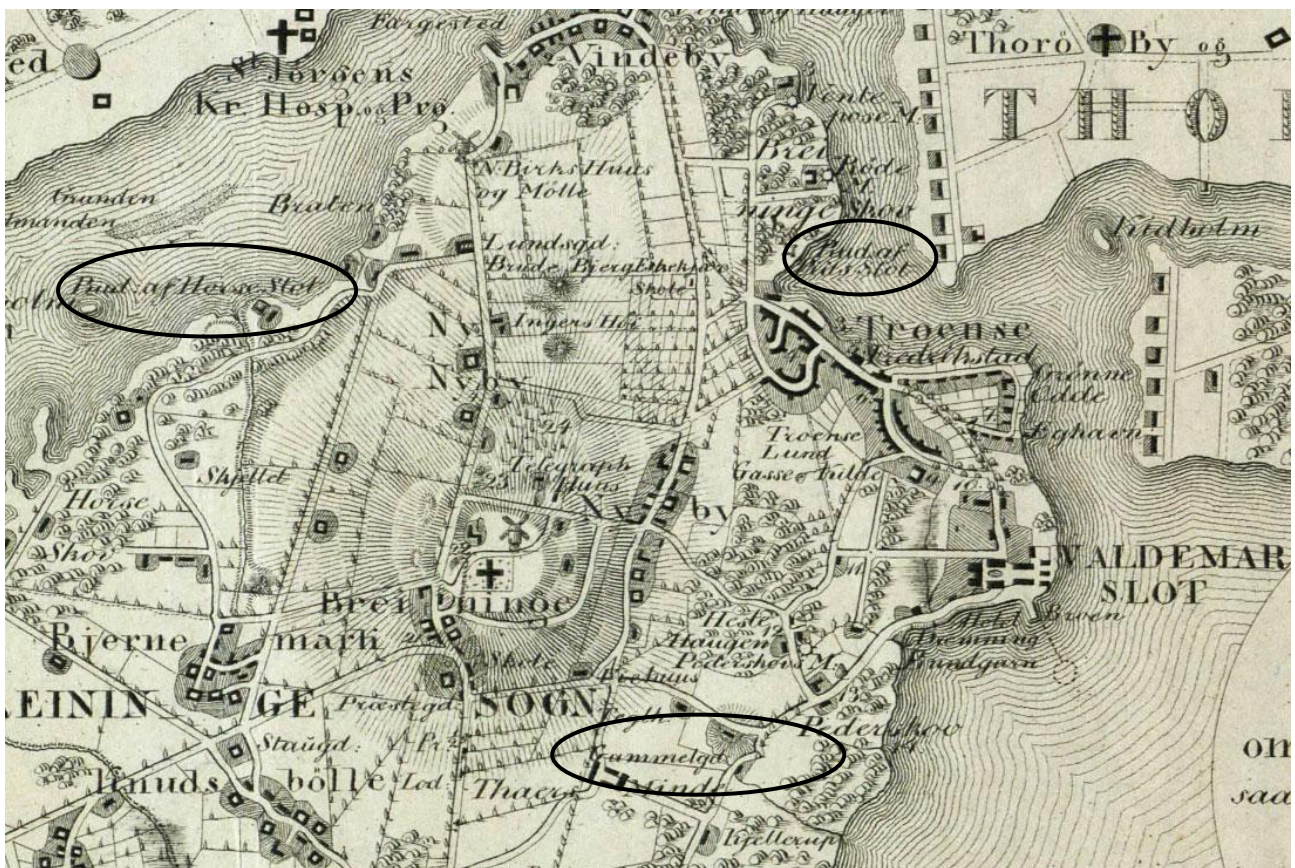
Paa den nordvestre Kyst, skraaes over for St. Jørgens Gaard laae Horseslot, hvoraf man endnu seer meget kjendelige Spor. Bygningen selv har, savidt skjønnes, kun været liden, men meget fast. Af den murede Kjelder findes endnu Levninger, skjøndt mange Muursteen endog i de senere Aar ere bortførte. Volde og Grave ere ved den ene Side meget kjendelige, men sløfede ved de andre. Paa den lavere Slette, i kort Afstand fra den egentlige Borgruin, opgraver man ogsaa Bygningsmaterialer, formodentlig af Ladegaarden, og tæt ved, hvor Bækken, der gjenneumløber den forhen omtalte Dal, kaldet Skjællet, udløber i Havet, skal fordum have ligget en Vandmølle. Maaskee har denne Dal afgivet Grændselinien imellem Horseslots og

Øen Thorseng 1823

Stougaards Jorder og deraf faaet sit Navn. Skoven ved Horseslot kaldes endnu almindelig Horse- eller Hosse - Skov.

Efter Beliggenheden ved Stranden synes ellers baade Horseslot og Pils Slot at have været anlagte til Kysternes Bevogtelse eller Beskyttelse mod Søerøvere. Betydeligere og bekjendtere end disse tvende har Borgen Kjærstrup eller Kjestrup været. Den har ligget S. V. for Valdemars Slot, omringet af Skov, der, hvor Veien fra Slottet nu deler sig til Bregninge og Lundbye. Her kjendes tydeligt saavel Borgegaardens, som Ladegaarden Pladser, der begge endnu ere omgivne med Grave. Hvor Borgen har ligget staaer nu et Huus, kaldet Gammelgaard, i hvis Have opgraves Muursteensbrokker. Ladegaardspladsen er rensat, sløjfet og dyrket. Hvorledes denne Borg med tilliggende Gods sørst var Kronens, derpaa de fyenske Bishops, saa atter Kronens og derpaa i adskillige Privates Hænder, indtil den endelig i Aarne fra 1629 til 1636 blev nedbrudt af Kong Kristian de 4de, er fortalt i fregaaende Kapitel.

Materialerne af det nedbrudte Kjærstrup bleve anvendte til det nye Valdemars Slot Opbyggelse, og seer man af adskillige egenhændige Breve af Kristian den 4de, som salig Birrkerod omtaler, hvormeget Kongen har interesseret sig for denne Forandring. Blandt disse findes et, hvori biefaldes den Akkord, som Henning Walkendorf og Hans Steenvinkel havde sluttet med Muurmester Jørgen Staffel om at opføre den nye Bygning for 3000 Rd. i Arbejdsløn. For den, der kjender denne vidtløftige Bygnings overordentlige Soliditet, er dette et vigtigt Bidrag til at bedømme Pengenes Værd de Tider.

Gammelgd. = Kjærstrup

Øen Thorseng 1823

Omstændelig at beskrive den nærværende Slotsbygning, er uden for min Plan. Nok af den maaskee er den største og solideste, der i Danmark findes som privat Mands Eiendom, og at dens store Omfang og særdeles høje og rummelige Værelser vidne om dens første Bestemmelse, at afgive Bolig for en Kongesøn. Dens Forside har fordum været prydet med et Taarn, der, hvor nu Hovedopgangen til Slottet er, men i Hr. Kammerherre Niels Juels Tid blev det nedbrudt; derimod er det i den søndre Fløi værende Kapel, indrettet af Margarthe Ulfeldt, endnu en af Slottes sljønne indvendige Prydelser, Ogsaa ere Ladegaards - Bygningerne særdeles symetrisk ordnede og smukt opførte af Kammerherre Niels Juel. Størrelsen af Hovedbygningen, hvis Tagværk allene maa sætte enhver i Forundring, der undersøger det, gjør dens Vedligeholdelse til en besværlig Byrde for Ejeren og det er vel derfor ikke saa ganske usandsynligt, at den Nedbrydelse, hvormed den for halvandet hundrede Aar siden truedes, engang vil vorde iværksat.

Det sees nemlig af den Kontrakt, som Frøken Hedeving sluttete med Jørgen Mathiesens Arvinger i Følge den i Bygningen skeete Indførsel, at den da var bestemt til Nedbrydelse, at en Plads ved Stranden var anvist til Materialernes Henlæggelse; et Antal Bøndervogne bevilget til samme Befordring og Gjærdsel udviis til Pladsens Indhegning. Fprmodentlig forhindrede Krigen denne Plans Udførelse og Bygningen blev reddet for Niels Juel, som købte den.

Et Kobber over Slottes og de til samme hørende Bygninger har man. Det findes og i Pontoppidans Atlas.

Af Mindesmærker fra den hedenske Old gives endnu ikke faa her paa Landet. En deel Offer - eller Ting - Steder, samt Gravkamre over Jorden findes adspredte saavel i Skovene som paa fri Mark.

Det bedst vedligeholdte Gravkammer over Jorden findes paa Gaardmand Niels Ungmands, Udflytter fra Gjesinge, hans Mark. Det Længde er 5 Alen, Breden ved Indgangen i og under Dækstenen, som er 10 Allen i Omkreds, 1½ Alen. Men frem for alle mærkeligt er et Gravkammer under Jorden, fundet i en Høi kaldet Stavshøi imellem Søebye og Skovballe. Det er stort og rummeligt, sat af meget svære flade Steen og dækket med lignende Mellemrummene ere meget net udfyldte med mindre Stene. Dets indvendige Form er omtrent som en liggende Flaske. Aabningen, som vender mod S. O., er ikke høiere eller videre end at et voxent Menneske netop kan krybe derind. Efterhaanden tiltager Rummet, dog kun lidet i Vide og Høide. 5 1/4 Alen fra Aabningen fremspringer fra begge hinanden modsatte Vægge ligeover for hinanden tvende Stene med 8 til 10 Tommer. Herved dannes ligesom et Skillerum imellem den snevrere Indgang og det indre rummelige Værelse. Dette er 5 1/4 Alen langt, 5 Alen bredt og næsten 2 Alen høit. Oven paa Høien, lige over Gravens indre Kammer er opreist en Veirmølle, hvis Fod hviler paa Gravkammeret Dækstene; der ved Høiens øverste Flades Udjevning ere komme tilsyne. Naar Møllen er i Gang høres det tydeligt nede i Graven, men det er ikke mueligt at iagttage den mindste Rystelse i Stenenene.

En gammel Tradition, at der i denne Høi havde boet Dværgmænd, bevægede for mange Aar siden nogle overtroiske Mennesker til der at grave efter Skatte. Ved denne Leilighed opdagedes Gravkammeret, der endnu af Almuen holdes for at have været Dværgfolkenes Bolig. Om man den Gang fandt noget deri, har jeg ikke kunnet faae Underretning om. For nærværende Tid fundes der intet uden en af Væggen udfalden Steen.

I en Høi paa den saakaldte Maane, som salig Hr. Flor, for omtrent 40 Aar siden, lod udgrave, fandtes adskillige Askeurner, som for største Delen gik i Stykker ved Udtagningen. En lignede fandtes for 5 Aar siden i en liden Steensætning i den saakaldte lille Pengehøi i Vornæs Skov.

Øen Thorseng 1823

Mange Stridsøxer, Kiler og Spyd af Steen ere Tid efter anden deels oppl'iede, deels fundne ved Gravning. De mærkeligste ere, saavidt jeg veed, indsendte til det Kongelige Musæum. For et Par Aar siden fandt en Smed i Vornæs, da han udhulede en Høi i sin Have for deri at danne en Kartoffelkjelder, en liden Kobberkniv, omtrent 5 Tommer lang med en Øsken eller Ring istende for Skaft og med indgraverede Figurer som Snirkler eller en Art Løvværk paa den ene Side af Bladet. Der er tilligemed nogle her fundne Steenredskaber af mig indsendt til det Fynske Stiftbibliotek.

Af Gjenstænder, som formedelst overtroiske Sagn, der endnu bevarer hos Almuen, ere mærkelige, findes der følgende:

a) Ingers Høi paa Ryggen af Bregninge Banke. Ifølge Legenden havde Inger forlovet sig og forsvoret sig til Fanden ifald hun ikke blev sin Forlovede troe. Ikke destomindre tog hun med en Andens Tilbud og lod sig af ham føre for Alteret. Her lod Fanden sig i egen Person indfinde, greb hende med sig og op paa den Høi, som nu fører hendes Navn. Dog da hun som Møe endnu bar Brudekrandsen paa Hovedet, havde han ingen fuldkommen Magt over hende. Han fik derfor en forbigående Knøs til at berøve hende Krandsen, og nu foer han med hende ned i Høien, der strax tillukkede sig efter dem. Skulde der ikke i denne Legende indeholdes en allegorisk Fremstillelse af den moralske Sandhed: at salænge en Pige bevarer sin Kyskhed, kan Lasten ikke lettelig faae Herredømmet over hende, men med hiins Tab er ofte Alt tabt?

For en 40 Aar siden troede man ogsaa i denne Høi at kunne finde Skatte. Man grov under Tilløb af en stor Mængde Mennesker et Par Dage uden at finde det mindste, indtil endelig en fornuftig Mand herpaa Landet, salig Forvalter Hansen, gjorde Ende oaa disse Optøier.

b) Gasse eller Ganse Kilde ligger i Nors Mark, Vesten for Slottet, og besøges St. Hans Aften hyppigt ikke allene af Øens Almue, men endog stundom af andre Egnens Beboere. Dens Vand er særdeles godt og ledes ved Render under Jorden til Slottet, hvor det fremspringer i Kjøkkenet, Meieriet og flere Steder. Maaskee indeholder det nogle mineralske Dele, da det ofte findes overtrukket med en mørk glinsende Hinde af forskellige Farver. Om denne Kildes første Udspring fortæller Sagnet Følgende: Gasse eller Ganse, en Bondepige, drev Ploug i Nors Mark for sin Huusbonde. Under Arbeidet blev denne opbragt paa hende, slog hende ihjel og skjulede hendes Kiig under ne Busk. Paa det Sted, hvor liget laae skjult, fremsprang en Kilde, der snart blev opdaget og saaledes røbede Mordet. Kilden blev til Erindring om Pigen kaldet efter hendes Navn, og Overtroen tillagde den helbredende Kræfter.

c) Endelig findes i Pederskov en Bæk eller Rende, som løber ud i Lundebugten og fører Navn af Lindormbækken. Oprindelsen til dette Navn fortæller Sagnet saaledes: En ubekjendt Person tilbød sig ved Hexeri at ville ødelægge alle Rotter paa Landet, saafremt man kunde forsikre ham, at der ingen Lindorm fandtes. Man forsikkrede ham derom, og han oprettede et stort Baal, hvori han fik alle Rotterne til at løbe. Men see, der kom en uhyre stor Lindorm fra Lungebugten, som spadserede op igjennem Pederskov og betegnede sin Vei ved en dyb Grube, hvori nu Bækken løber. Lindormen brændte derpaa Manden lilligemed sig selv, og nu ere her desværre Rotter nok igjen.

Endnu maa jeg tilføje dette Kapitel nogle korte Efterretninger om Thorsengs Birketing, da jeg intet bekvemmere Sted veed til samme.

Allerede før Reformationen havde Thorseng sit eget Ting, som holdtes paa Kjærstrup, og hvad der skriftlig udstedes derfra, underskrevs af Høveds' manden eller Huusfogden sammesteds, samt Dommeren, der da

Øen Thorseng 1823

kaldtes Herredsfoged, og Skriveren. Saaledes var det f. Ex. 1459 i Bispens Tid, og siden efter, da Kjærstrup var Kongens Gaard. I Aaret 1641 erholdt Grev Valdemar Birkeret over Thorseng for sig og sine Arvinger, som "hans Gods paa Thosing fangendes vorder inden evig Tid"

Paa denne Rettighed lod Fru Kierstine Munk tage Tingvidne ved Thorsengs Birketing den 4de September 1656, og siden blev Benaadningsbrevet igjen læst inden Svendborg Byeting den 3die Februar 1679, Aaret efter at Kong Kristian den 5tes Skjøde til Niels Juel var udstædt.

Tinget holdtes da i et dertil ved Landet Kirke indrettet Tinghuus, meget beqvemt for Øens Indvaanere. Dette Huus er siden nedbrudt. Mindre beqvemt holdtes Tinget siden paa Valdemars Slot og holdes nu i en for ikke mange Aar siden opført Bygning i Vindebye, hvilket vistnok for den i Svendborg boende Birkedommer er saare beleiligt.

Thorseng har og i ældre Tider haft sit eget Segl med 3 Hornfisk i et Skjold, af hvilke den mellemste vender sig fra de andre, og den Indskrift: Sigillum insulæ thossingensis.

Valdemars Slot 1896